

Comunicate

ÎN DATA de 17 iunie 2009, a avut loc ședința ordinară a Comitetului Director al USR, ședință prezidată de președintele Uniunii. În urma discutării proiectelor depuse pentru finanțare pe semestrul II al anului 2009, s-a hotărât amânarea finanțării tuturor proiectelor ce ar fi urmat a fi plătite din taxa de timbru, întrucât încasările din această taxă pe anul 2009 întârzie. Comitetul a luat în discuție acordarea unor indemnizații de merit, protocolul Uniunii Scriitorilor cu Editura Polirom, posibilitatea unor modificări de salarii pentru angajații cu retribuții mici.

*

Miercuri, 17 iunie 2009, a avut loc ședința Consiliului Uniunii Scriitorilor din România, prezidată de președintele Uniunii, dl Nicolae Manolescu. Consiliul Uniunii a validat propunerile Comisiei de validare pentru anul 2009 și a rezolvat contestațiile depuse de unii dintre candidații care nu au fost validați anterior. Aceasta a fost ultima ședință a Consiliului din actualul său mandat. În continuare, a avut loc Conferința Uniunii, care a avut pe ordinea de zi amendarea Statutului USR și adoptarea unui nou mandat. După dezbaterile propunerilor de amendare pe articole și stabilirea, în fiecare caz, a variantei dorite de majoritatea celor prezenți, Conferința, cu norma de reprezentare 1 la 25 de membri ai USR, a adoptat cu o largă majoritate textul unui nou statut. Conferința a delegat Consiliul Uniunii să organizeze noi alegeri, pentru fiecare dintre comitetele filialelor și pentru delegații la Conferința USR ce va alege noul președinte, alegerile pe filiale fiind fixate în decursul lunilor septembrie și octombrie 2009, iar Conferința Națională de alegeri în cursul lunii noiembrie 2009.

*

În urma reuniunilor Comisiei de validare a Uniunii Scriitorilor din anul 2009, Comisia a propus Consiliului USR, la ședința din 17 iunie 2009, iar acesta a hotărât să fie admiși ca membri în Uniunea Scriitorilor următorii autori din Filiala Cluj:

ION ANTONIU
MIRCEA ARMAN
DIANA COZMA
IULIA CUBLEȘAN
ELISABETA DONCA KIRSCHMAJER
TATIANA DRAGOMIR/TATIANA IȚOAI
FARKAS WELLMAN ENDRE
JANCÓS MIKIÓS
LAURA POANTĂ
ILIE SĂLCEANU
DANIELA SITAR TĂUT
FELICIA ȘERBAN

C
A
F
É

A P O S T R O F

Premiul PAPAĦAGI

INSTITUTUL ITALIAN de Cultură, Centrul Cultural Italian Cluj, în colaborare cu Universitatea „Babeș-Bolyai“, sub înaltul patronaj al Ambasadei Italiei în România și al Consulatului General al Italiei la Timișoara, anunță Premiul Papahagi, ediția a doua (2009).

Premiul este instituit în memoria italianistului și profesorului Marian Papahagi (1948-1999).

Premiul, dotat cu suma de 3000 de euro, se va acorda în data de 15 octombrie.

Vor fi luate în considerare:

- volume publicate în ultimii trei ani;
- opere artistice, dramatice și alte inițiative culturale;
- întreaga activitate.

Acestea pot privi orice aspect al culturii și civilizației italiene (istorie, politică, literatură, arte etc.). Candidații trebuie să fie cetățeni români, fără limită de vîrstă. Candidaturile se depun pînă la data de 15 iulie 2009.

Informații suplimentare: Centrul Cultural Italian,
0264 59 1 117,
culturaitleclujro@yahoo.com

Premieră la Naționalul clujean:

Cîntăreața cheală de Eugène Ionesco, în regia lui Tompa Gábor

27 iunie 2009

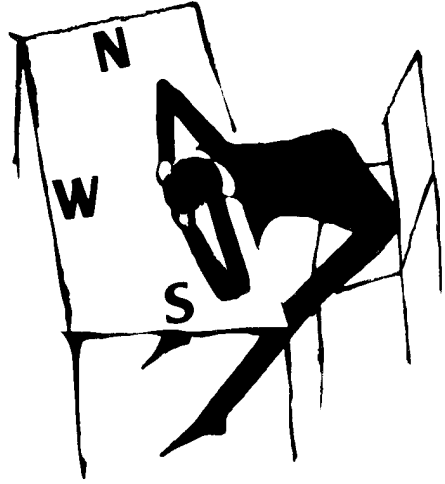
Festivitate la Uniunea Scriitorilor

JOI, 18 iunie a.c., la sediul Uniunii Scriitorilor din România a avut loc ceremonia decernării premiilor USR pe anul 2008.

Juriul Uniunii Scriitorilor, alcătuit din Gabriel Dimisianu (președinte), Daniel Cristea-Enache, Mircea A. Diaconu, Dan C. Mihăilescu și Cornel Ungureanu (membri), întrunit în ședința din 18 iunie a.c., a stabilit prin vot premiile pentru volume apărute în 2008 și Premiul național de literatură. Premiile au fost decernate într-o ceremonie care a avut loc la sediul Uniunii și a fost prezidată de domnul Nicolae Manolescu, președintele USR.

- *Proză*: DOINA RUȘTI, *Fantoma din moară*, Ed. Polirom
- *Poezie*: ANDREI BODIU, *Oameni oboșiți*, Ed. Paralela 45
- *Critică literară/Eseu/Istorie literară*: ILINA GREGORI, *Știm noi cine a fost Eminescu?*, Ed. Art
- *Traduceri din literatura universală și Premiul „Andrei Bantaș”*: ANAMARIA POP – PÉTER ESTERHÁZY, *Harmonia caelestis*, Ed. Curtea Veche; GEORGE VOLCEANOV – JOHN UPDIKE, *Întoarcerea lui Rabbit*, Ed. Humanitas Fiction
- *Debut*: SVETLANA CÂRSTEAN, *Floarea de menghină*, Ed. Cartea Românească – poezie; SIMONA SORA, *Regăsirea intimității*, Ed. Cartea Românească – critică literară
- *Premii speciale*: VALERIU ANANIA, *Memorii*, Ed. Polirom; ION IOVAN, *Ultimele însemnări ale lui Mateiu Caragiale însoțite de un inedit epistolar precum și de indexul ființelor, lucrurilor și întâmplărilor/ în prezentarea lui Ion Iovan*, Ed. Curtea Veche
- *Literatură în limbile minorităților*: NIKOLA KORSIUK, *Nici Dumnezeu, nici om*, Ed. RCR – proză în limba ucraineană
- *Premiul național de literatură* a fost acordat romancierului și dramaturgului DUMITRU RADU POPESCU.

Despre un anumit fel de lene

Mircea Moț

ALĂTURI DE *Poveste*, ce s-ar dori exemplară pentru prostia omenească, *Povestea unui om leneș* trădează la modul fericit intențiile declarate ale autorului, care își propusese în fond să scrie niște texte având un scop pur didactic.

Povestea unui om leneș a fost luată oricum în serios de către comentatori dintre cei mai avizați ai creației lui Creangă. Pentru Vasile Lovinescu, într-un timp al acțiunii și al utilului, „contemplativul apare ca un leneș și înțeleptul ca un nebun“. În fond, subliniază eseistul, lenea nu este altceva decât „o boală perfect cunoscută în psihiatrie: abulie, melancolie, schizofrenie acută. În acest caz, nu leneșul este spânzurat, ci contemplativul, pentru că nu-și mai are locul, este incompatibil cu o societate în plin delir activist“. Referindu-se, în mod indirect, la felul în care textul a preluat inițiativa, pentru a trăda inevitabil intenția autorului, Valeriu Cristea consideră pe bună dreptate că autorul însuși se înșală atunci când nu-și dă seama „că a făcut mai mult decât a crezut că face“, el nu rămâne „un simplu ilustrator epic al unei zicale“, câtă vreme oferă în ultimă instanță niște secvențe anticipând tocmai finalul *Procesului* kafkian. Mai mult, insistă criticul, „leneșul lui Creangă e un personaj sartrian“, cuprins de „greață existențială, care face din

refuzul masticației expresia dorinței sale de sinucidere“. În sfârșit, pentru C. Țoiu, personajul povestirii lui Creangă este un stolic, în vreme ce Cornel Regman îl taxează drept „filosof consecvent al inacțiunii“.

Dacă am prezentat aceste considerații despre Creangă, am făcut-o în primul rând pentru a-mi întări convingerea că intenția textului nu este deloc de neglijat, pe de altă parte pentru a încerca, detașându-mă cu toată deferența de opiniile prezentate, o altă posibilă ipostază a personajului.

Textul debutează prin impunerea la superlativ a trăsăturii de leneș a personajului, acesta fiind, așadar, nu întâmplător „grozav de leneș“, în afara oricărei raportări, prin însăși condiția gradului de comparație. Ideea este de altfel întărită în continuare, textul sugerând profilul unui individ unic, în primul rând prin atitudinea sa față de realitate. Personajul este, în acest caz, un „nepereche“, este într-un fel sublimul impar, recunoscut de altfel în această ipostază de către sătenii care viețuiesc sub semnul acțiunii și al utilului: „Nu credem să mai fi având păreche în lume de leneș“. Acest „leneș“ se va plasa în contrast cu o lume ce se definește inevitabil prin „doi“, prin pereche și prin stabilirea de relații sub semnul nevoii de a fi cu „celălalt“. Este oare chiar întâmplător faptul că, dintre săteni, „se aleg vreo doi“ (s.n.) pentru a-l duce la spânzurătoare pe cel în cauză?

Leneșul lui Ion Creangă reține însă atenția și din unghiul unei alte trăsături,

sesizabilă chiar la o lectură mai puțin atentă a textului. Atunci când îl iau pe leneș pentru a-l duce la spânzurătoare, sătenii „îl pun într-un car cu boi, ca pe un butuc nesimțitor“ (s.n.). Cum ne propunem să-l credem pe cuvânt pe autorul *Amintirilor din copilărie*, de ce ne-am îndoi oare că personajul se impune în fond, de-a dreptul ostentativ, prin inconștiența și, implicit, prin „nesimțirea“ lui vegetală, de plantă? Marea și adevărata vină a leneșului rămâne aceea că el nu acceptă să ființeze în altă ipostază decât aceea de nediferențiat de o natură ce nu poate fi pentru el ceva străin, respectiv un alt-ceva, cu atât mai puțin, Doamne fereste, obiect al unei acțiuni ce nu se poate finaliza decât prin efecte distructive. Faptul de a vegeta, de a se sustrage acțiunii îi garantează acestui individ deplina identificare cu un natural ce contează în exclusivitate ca prelungire a propriei ființe. Mai mult, în cazul leneșului se poate vorbi chiar de un refuz al individuației și de o nostalgie a păstrării lumii în niște forme consacrate în momentul inițial, forme pe care el nu le distruge, nu le devorează. În același timp este de bănuțat la omul lui Creangă o anumită nostalgie a informului, anterior creației. El primește posmagii numai după ce sunt înmuiați (de alții, el nu acceptă sacrilegiul anulării formelor existente, dar și pentru că el nu poate devora, cum spunem, aceste forme). Oricum, pe de altă parte, posmagii contează pentru el doar dacă sunt reduși la fluiditatea cu care sevele condiției sale vegetale ar intra pe deplin în rezonanță.

De ce nu am accepta ideea că omul leneș (stoicul, contemplativul) acceptă cu atâta seninătate moartea tocmai fiindcă intuiește că aceasta îi poate oferi eliberarea de tot ceea ce-l diferențiază la modul dureros de universul cu care ar fi dorit să se contopească până la deplina pierdere a identității? Cu atât mai mult cu cât pentru el existența coincide cu obligația de a devora realul, de a anula ipostazele acestuia. Din această pricină leneșul sancționează în special „gura“, de-a dreptul emblematică pentru condiția celui silit să consume o realitate căreia ar fi dorit să i se abandoneze total inconștient, adică, vorba textului, „nesimțitor ca un butuc“. Gura rămâne ceea ce-l mai diferențiază pe leneș de realitate. După ce sătenii îl întreabă dacă se prinde să înmoaie posmagii, leneșul răspunde fără nicio ezitare: „- Ba [...] trageți mai bine înainte! Ce mai atâta grijă pentru astă *pustie de gumă*“ (s.n.). (În treacăt fie spus, gura este asociată de către personaj pustiului, ceea ce nu este chiar total lipsit de semnificație!)

Nu este aceasta însă singura vină a gurii, câtă vreme gura se pare că nu contează

Festivalul Internațional „Lucian Blaga“

JOI, 14 mai 2009, în organizarea Societății Culturale „Lucian Blaga“, s-a desfășurat, la Cluj, cea de-a 19-a ediție a prestigiosului festival. Pe lângă un recital de poezie – moderat de Horia Bădescu – și vernisajul Salonului de Primăvară al Scriitorilor, au avut loc lansări de carte (volumul retrospectiv *Meridian Blaga în lumină 9*, cu peste 120 de studii despre opera blagiană; *Jurnalele* Corneliiei Brediceanu-Blaga, editate de Dorli Blaga; cartea electronică *Lucian Blaga* ș.a.) și s-au decernat premiile festivalului.

Premiile *Poesis* – 20 de ani, 2009

LA SATU Mare au avut loc festivitățile *Zilele Culturale Poesis – 20 de ani*. Au fost prezenți scriitori din țară și străinătate. Redacția revistei sătmărene a acordat în acest an următoarele premii:

- Opera Omnia: DUMITRU ȚEPENEAG și ADAM PUSLOJIC
- Marele Premiu *Poesis* – 20 de ani: NICHITA DANILOV
- Critică literară: GHEORGHE GLODEANU
- Eseu: MARIUS GHICA
- Studiu monografic: GEORGE ARDELEANU
- Premiul Ady Endre: GAÁL ÁRON
- Premiul Gh. Bulgăr: GHEORGHE MOCUȚA
- Reviste de cultură: *Apostrof* și *Arca* – pentru 20 de ani de excelență literară.

• Ion Creangă

în text doar ca organ al masticăției, ci și al vorbirii, al cuvântului.

În *Povestea unui om leneș* se stabilește o sugestivă relație între *cuvânt* și *tăcere*, echivalând relația creației cu increatul. Este ușor de sesizat că între leneș și săteni nu se stabilește dialogul garantând prezența istoriei, ci, dimpotrivă, tăcerea. Povestirea pare să surprindă tocmai de aceea un moment când dialogul, dacă va fi existat, se estompează, predominând tăcerea, ca semn indubitabil al regresiei spre increat. Cuvintele naratorului, luând inițiativa, nu fac decât să accentueze această dramatică tăcere ce s-a așternut între săteni și leneșul contând deja ca obiect, ca „butuc nesimțitor” ce era: „Și așa se aleg vro doi oameni din sat și se duc la casa leneșului, îl umflă pe sus, îl pun într-un car cu boi, și hai cu dânsul la locul de spânzurătoare”.

Dialogul firesc se stabilește între săteni și milostiva cucoană, cea care se oferă să-l adăpostească și să-l hrănească pe cel sortit morții, aspect posibil câtă vreme partenerii de dialog se află în aceeași situație, în relația de ierarhie ușor sesizabilă:

– Oameni buni! se vede că omul cel din car e bolnav, sârmanul, și-l duceți la vro doftoroaie undeva, să se caute.

– Ba nu, cucoană, răspunse unul dintre țărani; să ierte cinstita față dumneavoastră, dar aista e un leneș care nu credem să fi mai având pereche în lume, și-l ducem la spânzurătoare, ca să curățim satul de-un trândav.

– Alei! oameni buni, zise cucoana, înfiorându-se, păcat, sârmanul, să moară ca un câne, fără de lege! [...] A mânca la posmagi și-a trăi și el pe lângă casa mea, că doar știu că nu m-a perde Dumnezeu pentr-o bucațică de pâne [...]

Cucoana nu intră, așadar, în dialog cu leneșul; propunerea ei este transmisă celui în cauză de către săteni („– I-auzi, măi leneșule, ce spune cucoana... hai, dă răspuns

cucoanei, ori așa, ori așa, că n-are vreme de stat la vorbă cu noi”), tot sătenii fiind aceia care mediază comunicarea dintre leneș și generoasa străină („– Ce-a zis... – Ia, întreabă, că muiăți-s posmagii?”).

Oamenii din *Povestea unui om leneș* nu au nume, contând doar condiția lor, impusă orgolios și de-a dreptul violent. Personajul rămâne pe parcursul narațiunii un „om leneș”. Apelativul pe care i-l adresează ceilalți în momentul întâlnirii cu generoasa cucoană este „leneșule”. De altfel, dialogul dintre cucoană și săteni este semnificativ și din perspectiva conturării condiției personajului în cauză. Nu, el nu este un „om”, cum bănuiește străina, ci un „leneș”, așadar o prezență ce ține mai degrabă de ritmurile naturalului decât de universul uman. În năvitățile sa, cucoana se (mai) încapățânează totuși să-l considere pe leneș un om, singura lui diferențiere de ceilalți constituind-o, după părerea ei, boala („Se vede că omul cel din car e bolnav, sârmanul, și-l duceți la vro doftoroaie, undeva, să se caute”). Nicidecum, dau sătenii

tăios replica: cel din car nu este „om”, ci o specie cu totul aparte, adică „un leneș”. Și totuși, femeia nu dă înapoi așa de ușor și nu se lasă convinsă de spusele sătenilor: „Păcat, sârmanul, să moară *ca un câne, fără de lege*” (s.n.). Ea nu poate bănuși că leneșul este oricum în afara legii, implicit în afara unei structuri moderne, ținând de altă vârstă, satul vizând activismul și relația definitorie cu ceilalți, cei care se revendică de la această organizare, făcându-și un titlu de noblețe din a se numi „săteni”.

Textul lui Ion Creangă lasă loc unei întrebări ce pune în lumină gesturile sătenilor, dar și semnificațiile povestirii. Care este motivul pentru care cei „vro doi” din sat, hotărâți să-l spânzure cu orice preț pe leneș, par să renunțe atât de ușor atunci când cucoana le propune soluția salvatoare?

La început gestul lor era motivat de ideea de a nu-l lăsa pe leneș să dea „pildă de lenevire și altora”. Aspectul era valabil însă numai în sat, în satul lor, în universul închis, cu norme rigide, prin a căror respectare se păstra condiția de lume organizată, care s-a delimitat de natural. Leneșul nu e pedepsit deloc din punct de vedere moral. În oricare altă parte, fie și la casa cucoanei, el poate să rămână mult și bine în condiția de „nesimțitor”, fiindcă acolo este un alt spațiu, diferit, plasat dincolo de lumea lor. În universul satului din povestire, leneșul însă nu are loc: dacă nu acceptă expulzarea, el trebuie obligatoriu să moară. Nu se mai poate întoarce oricum în sat, fiindcă marea lui vină constă în faptul că el este un principiu dezorganizator, lenea lui fiind germele de disoluție ce amenință o lume care, prin acțiune, a dobândit orgoliul triumfului asupra naturalului. La care nu este deloc dispusă să renunțe.

Avangarda rusă

Montaj sentimental

Aleksandr Arhanghelski

(1889-1938)

(Viktor Șklovski)

Scriu pe șezute.

Pentru a te așeza, trebuie să îndoi picioarele în genunchi și să-ți înclini corpul înainte. Nu fiecare, ce e în stare să se așeze, poate să și scrie.

Se așază și în trăsura birjarului.

De pe strada Pătimirilor până la Arbat asta ia o rublă.

Clientul se supără.

Boscorodesc și eu.

Astăzi nu mai e clientul de altădată.

Dar mergem mai departe.

Eu sunt tare sentimental.

Îmi place să călătoresc din motivul că eu sunt chiar mai genial decât mine însumi.

Ador automobilele.

Cel pedestru nu-i poate fi de tovarăș automobilului.

Apropo, despre pantaloni.

Pantalonii nu trebuie să aibă dungi.

La fel ca pânza ecranului de cinema.

În cinematografie nu scenaristul e important sau regizorul, operatorul, actorii și nici chiar mecanicul, ci – eu.

Dvs. ați mai putea să mă-ntrebați ce ar fi aia fabula?

Fabula nu e subiect și subiectul nu e fabulă. Subiectul poate să fie îngrămădit, desfăcut și reorientat.

De altfel, o iau și eu altfel.

La Murmansk toți bărbații poartă pantaloni, deoarece fără pantaloni e destul de frig.

Pentru ca să ai pantaloni, trebuie să ai bani. Banii îi eliberează casierul.

Prietenul meu Roma Jakobson* mi-a spus: – Dacă nu ar fi fost Platon Karataev**, eu aș fi scris despre tine, Vîtiea.

Tolstoi umbla desculț. Desculții lui Gorki se înclăștă-n beregata subiectului.

Editura de Stat se înclăștă, rozător, în autori.

Caii mănâncă ovăz.

Volga se varsă în Caspica Mare.

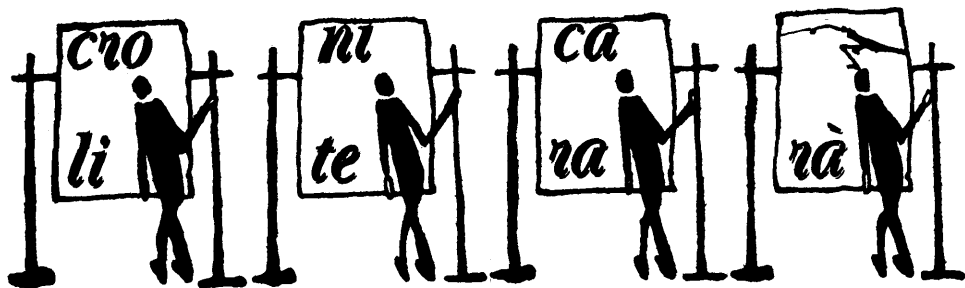
Cam asta e.

*. Roman Jakobson (1896-1982) – exeget al avangardismului, unul din protagoniștii școlii formaliste și stucturaliste.

** Anton Karataev – personaj din romanul lui L. Tolstoi *Război și pace*; personaj pe care Pierre Bezuhov îl percepea ca întruchiparea sui-generis a mujicului rus.

Traducere și antologie de

Leo Putnam

Hai să vorbim!

Ioana Soltas

ADAM PUSLOJIC a fost de acurând la Cluj cu cea mai proaspătă ispravă poetică. Și-a lansat la Târgul Gaudeamus trilogia *Asimetria durerii* (3 vol., Baia Mare: Editura Proema, 2008 – 250, 240, respectiv 144 de pagini; ilustrații de Mircea Dumitrescu, portretele autorului de M. G. Kani). Vlah din Valea Timocului („sută la sută sârb și sută la sută valah, adică român” sau „un pământean / minunat de obișnuit / crescut cuminte / sub o stea răsăriteană”), născut în 11 martie 1941, a absolvit Facultatea de Filologie din Belgrad. Debutul s-a întâmplat în 1967. Poezia sa a fost tradusă în 20 de limbi. Traducătorii săi în limba română au fost Nichita Stănescu și Ioan Flora. La rândul său, a tradus poeți români precum Nichita Stănescu, Marin Sorescu, George Bacovia, Lucian Blaga, Mihai Eminescu, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Mircea Dinescu etc., etc. Pentru români, el este prietenul poeziei române și prietenul lui Nichita Stănescu și al lui Marin Sorescu. Destinul său dublu și uimitor de coerent în același timp e recunoscut cu orgoliu și delicată rădare de sine: „Tu mori pe drum, Adame, / dacă mai călătorești / așa, nebunule... așa, atât de / nebun ca un nebun! Oprește-te / mă, omule, salvează-te! / Lasă la o parte, odată... / toată literatura românească! / Lasă-te de Eminescu, Blaga, Bacovia. / Uită-i pe Barbu și Arghezi, uită-i. / Nu vezi cum dispari din cauza lui Bogza / și tot te micșorezi, acum, de la Naum? / Ce-ai tu cu Urmuz și Caragiale! / Și ce dacă este pe lume *Oda / în metru antic și Rugăciunea / unui dac, Poarta sărutului / și Coloana infinită*? // Lasă-te de toți, lasă-te de tot. / Vină, mă, acasă, omule sălbatic. / Nemernicule, muritorule! / Mălaiul mă-tii, auzi! / Dar, crede-mă, vei muri / așa, pe drumuri trăind. / Tot la masa cu hârtie / și de munca de tradus. Viața ta / atunci, adevărată, unde-i?”

Scrie poezie în limba sârbă (mai mult de 25 de volume) și în limba română (alte

vreo 10 volume). Biografia sa îl înregistrează ca fondator al școlii literare *Clocotism*, mișcare de avangardă literară inițiată la Belgrad în anii '70 și păstrată în fundalul tuturor gesturilor sale culturale, cu accent pe autenticitate, pe spectacol, pe neconvențional sau, mai degrabă, pe un convențional cultivat cu bună știință, ca ingredient de solemnitate mitică. Are și răspunderi publice (secretar general al Uniunii Scriitorilor din Iugoslavia, primul președinte al Asociației de Creație și Prietenie Frația Sârbo-Română din Belgrad). Este membru de onoare al Academiei Române și membru al Uniunii Scriitorilor din România. Rolurile, oricât de înalte, nu-l incomodează, păstrează în toate aceeași costumatie și propovăduiește neobosit aceeași filosofie a fraternității fără granițe din spațiul literaturii.

Văzut de Nichita Stănescu, în 1971, ca

un lungan pletos și cu favoriți, cu o frunte frumos curbată și cu un nas acvilin, cu suflet ca o pelerină neagră fluturând pe umerii scheletici, de adolescent crescut peste noapte cu încă un metru, cu o vorbire tunătoare și timidă, metaforică și pasionată [...] flagrant romantic în gesticulație [...] fantasmagoric încă și mai sentimental,

Adam Puslojić este un personaj, o apariție, o faptură de șocantă expresivitate, imposibil de trecut cu vederea ori de uitat. Eugen Simion vorbește, descriindu-l, despre un „amestec de asprime țărănească și lumină mistică”. Fantast și boem, mulcomit în vremea din urmă, Adam Puslojić este un neșăgător ambulant de poezie și un constructor de apartenență în numele aceleiași poezii.

Pentru Adam Puslojić, poezia este *modus vivendi* și *ars moriendi*. „Un poet adevărat este: un om simplu, un spirit complicat, un fantezist mortal. Și uneori, poate, un nemuritor”, spunea într-un interviu cu Iolanda Malamen. Citindu-i versurile și ascultându-i mărturisirile, descoperi de îndată o sfâșietoare spaimă de moarte și, complementar, o încredere înduioșătoare în capacitatea poeziei de a o ține în frâu: „Tragedia vieții îmi pune două puncte și atunci trebuie să rostesc ceva. Și volumele mele, sau poemele mele, sunt un răspuns la viață”. Călător „metaforal” („... Aici am venit o

singură dată / Și am rămas de o sută de ori! / Luptându-mă cu plecarea din mine / Am învățat toate lecțiile despre cerc / În afară de una singură... / Cercul / Unde / Începe?”), adică unul care apelează la metaforă ca la un mijloc de a purta ființa în pelerinaj la frați (toți poeții întâlniți în drumurile sale sunt frații săi și alcătuiesc/șes împreună o confrerie cumva salvatoare), Adam Puslojić nu are stare: „Foarte mult / doresc să trăiesc // pretutindeni // nu și nu / într-un singur punct // din care / de obicei nu pot / să văd mai mult // de o singură dată / de o singură stea”. A trăi pretutindeni cu versul tovarăș de drum e totuna cu a trăi mai multe vieți, a trăi viața ca nesfârșită comuniune cu semenii, alături de ei, conviețuind în sensul cel mai adânc, asumându-le generos și difuz viața („Ci, poetul e neam cu cine?”) ca surplus de viață. Și ca moarte amănată: „scrisul meu / este sicriul meu, nu / altceva [...] scriu / un sicriu, un nou sicriu”.

Poezia, ca mijloc de stabilire a contactului uman, e și comunicare/comuniune cu ceilalți, e și expresie, dar nu aceasta din urmă primează, ba, de la un punct, pare chiar indiferentă. „De fapt, într-un fel, tot ce am scris a fost o dedicație fraților mei Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ioan Flora, Ioan Stratan, Virgil Mazilescu. Sunt doar câteva nume de poeți iluștri cu care eu m-am hrănit sufletește”, spune într-un interviu. Importantă este *rostirea* incantatorie, chiar murmurată și uitându-și sensurile diurne: „când cântăm / cu toții la masă / iar scrisul nostru / merge și singur mai departe...”. Poemele sunt *închinări* la oameni și la locuri, inscripții, repere, urme ale trecerii. Singurătatea, tăcerea, moartea, plânsul sunt relansatorii predilecți ai versurilor-descântec. *Hai să vorbim* e chemarea repetată și ultimă. Poemul intră în vorbă, o provoacă, pretinde răspunsuri și recunoașteri. Temele pot fi minore, dar nu și lipsite de importanță, căci Adam Puslojić se tutuiește cu tot ce e viu: „Pe neașteptate / stau și eu / aici la coadă – / ce se mai vinde, fraților? // moartea se vinde / se vinde ieftin / de tot / aproape gratis // fugi dracului / iarăși mă minți / iarăși și iarăși / ca pe un smintit // eu de aici / unde stau cuminte / la rând văd doar / câteva bucați de vid // și-un kilogram / de mălai de la Cobișnița / adus aici pe cal / sau pe măgar” (*Pe neașteptate stau la coadă*), sau tulburător metafizice: „Atunci ce Dumnezeu mă naște?”; „Unde te-ai ascuns, frate?”

Trilogia de la Proema e alcătuită din cartea *După primul plâns*, o selecție din primele patru volume ale poetului: *Plâng, nu plâng, Adaos, Versuri din mers, Trimitor la vise*; cartea a doua, *Cânt posibil*, cu ciclurile *Tăcere lustruită* (dedicat lui Brâncuși), *Muritori, ce-i cu voi* și *Hai să vorbim*; cartea a treia, *Trecerea sumșului*, cu ciclurile inedite *Poeme bătute-n cuie* și *Dormitorul din lacustre*. În loc de încheiere, câteva strofe emblematic: „Stau pe gânduri ca pe o cruce / de aer și gheață, fără cuie / și aproape liber ca un popor / nemișcat încă de la naștere / care mereu visează să ajungă / undeva departe, cu lauri pe suflet / și încoronat cu istoria locului sfânt / unde s-au născut toți străbunii...”; „Brusc începe / să cânte și cântă / o noapte bună și / o viață întreagă. // E destul? / Nu!”; „În gură mai port uneori / și câteva cuvinte amare / de adevăruri uitate de viață”; „Hai să vorbim!”

Cărți primite la redacție

• Anca Măniuțiu, *Spectacolul morții în teatrul lui Michel de Ghelderode*, Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2007.

• Samuel Beckett, *Teatrul*, ediție îngrijită, cuvânt-înainte, traducere și note de Anca Măniuțiu, București: Fundația Culturală „Camil Petrescu”, prin Editura Cheiron, 2007.

Poeme de

ADRIANA TEODORESCU

Mâna. Alta

Mâna mea e o tresărire de timp
într-un ținut de carne,
o prisosire prin care trupul nu curge,
ci se sparge,
ceață veche mângălindu-mi atingerile,
vărsându-mă depărtărilor,
dizolvând zidurile în uși.

Am străbătut oameni și ochii mi-au fost
muți ca de pește,
am scuturat imagini și ele
m-au acoperit cu pământ,
am pus deoparte anii
și-au fost vremuri ce mi-au umflat mâinile.
Le-am așteptat să scadă ascuns
șoptindu-le povești catifelate-n haine
pe care n-au simțit putere să le îmbrace
și căței șchiopi cu genunchi înnodeați
le-au pătruns palmele
cu mișcări închipuite și vâscoase
și mi-am spus
că le-am pierdut pentru totdeauna,
antemergători ai mei în moarte.
Am visat mâine rupte și chinuri de-a alege una.
Am trăit împrăștiind;
în ochi cu forțe mici semenii mei pești,
unși de viață,
s-au deschis mai mult către apă.

Mâna, alta, mi-a străpuns mintea
m-a retras ca pe copil bleg din nisipuri,
matern eșuată obligându-mă scrisă
și eu fără mâini, ceață în tinereți largi
încându-mi urmele
și ceilalți un rău ca de mare
amețiti de mâini multe în care se înmulțeau pești
și, tot eu, spărgându-mi trupul în mână.
Alta.

Aproape scrisoare

*There's a house with no door and I'm living there
(House with no door, Van der Graaf Generator)*

Să vii, ziua e tot aici, albă și umflată de ea însăși,
cu picioare scurte de omidă străbate casa și lasă din sine
în neștire prin toate colțurile firimituri păsloase care însă
dacă îți apropii urechea poartă sunete minuscule de lucruri ce
se sparg
fără să se împrăstie, locuind în spărtură ca într-o casă invizibilă
repetându-se, subțindu-se, ne-chip fericit în foamea sa
cam așa ca puii posaci cărora le injectam penele cu zbor cules
din vise
și carnea le creștea densă, iar moartea li se întâmpla din
preadospirea acesteia
și-n noi înțelegerea cum zborurile adevărate sunt întotdeauna
invers,
după praguri ce le maschează în reliefuri plate, adaptându-le
nemicului,
dar acum până și amintirile îmi îngrașă malign frica, se deschid
până trosnesc,

iar legăturile ies din ele însele și se fac rană,
și tu știi că e aceeași zi eclozând peste trecutul nostru ca peste un
cuiabar,
aderând la ființa sa prin nașteri curate, ușoare, de pui.
Să vii, ziua durează de mult timp, am lăsat deoparte somnul ca
pe lucru inutil,
pleoapele s-au stricat apoi ceilalți și le-au tăiat, piețițe inutile,
căci ziua s-a depus și înăuntrul lor,
iar aici vorbim din ce în ce mai mult despre grădini, șosele, ieșiri,
ne desenăm unii altora uși și ne jucăm de-a ele,
forțăm trupul blocat în sine însuși, privirea se sfâșie creștând în
carne geamuri
care se sting aproape lumânări.

Nu vii, ziua e tot aici, îi spuneam mamă și ne așeza cuvintele
pretutindeni,
le scotea din noi ca pe măsele inutile și amestecate unele cu altele
iscau praf de ființă, liber cum atunci când erau vremuri
plăcinte în aer, fără trup, emanații înșelând ușile,
cum n-am reușit noi de când s-a adăpostit ea în casă,
fiind câine alb și transparent, dar de fapt devenindu-l perfid,
insinuant
și nu veți mai muri niciodată, dar pentru asta nici nu puteți
nimănă,
căci nu mă pot eu înmulți din mine câtă murire se va scurge din voi
la picioarele retezate ale timpului ce urma să vină
dar eu n-am putut să întineresc cum au reușit ei,
despuindu-se de riduri, de piele, de carne,
ajungând miezuri explodate în puzderie de fapte trecute
prin care m-am văzut și eu un... timp, până ce s-au îngropat
fericit în ele,

din gândul meu stors au căzut amintirile ca fructe coapte
și aș fi vrut să plec în toate sau doar într-una,
le-am forțat cu gândul și cu picioarele,
am spart vreo două și am avut senzații de-a fi omorât pui,
iar acum, singur.
Mă strigi, dar eu nu pot răspunde orișicui
am clei în vorbe și gesturile mi se sinucid opace,
nu le văd desfăcându-se, dezarticulându-se,
iar oglinzile sunt mișcătoare,
paturi moi în care poți dormi cu ochii deschiși înspre nimic,
mări de cioburi în care plutesc ei, fructe trecute resuscitate în
bibelouri mincinoase.
Ziua a cuprins întreaga casă cum o zăpadă prelungindu-se din
prima amintire

și mintea mea se topește
și tu n-ai spart limbajul ca să ajungi la mine,
și absența ta a copilărit ușile
și-acum se deschid pentru șoareci,
iar eu nu cunosc pe nimeni care să mă alungească
dincolo de această zi ce mă îndeamnă să mor înapoi. ■

Întoarcerea la roman

(I)

Mihaela Mancaș

SUNT RARISIME cărțile de critică, teorie sau istorie literară care conving atât prin profesionalismul demonstrației, cât și prin entuziasmul vădit al autorului față de subiect. De aceea, când se ivesc, ele trebuie salutate pe două voci: una din public, admirativ-emotivă, marcată de plăcerea nudă a lecturii, iar alta din fotoliul critic, hermeneutic-evaluativă, să spunem, atentă la eficacitatea argumentului. O astfel de carte este *Gândirea romanului*, ultimul volum al lui Toma Pavel (trad. din franceză de Mihaela Mancaș după ediția originală din 2003, București: Humanitas, 2008), dedicat în egală măsură atât unei istorii comparate a romanului, cât și unei teorii a acestuia (aș spune „unei filosofii a romanului” dacă nu m-aș teme de complicarea problematicii acestei cronici dincolo de atribuțiile ei revuistice). Dacă este să privim cartea într-o bibliografie de autor, ea trebuie pusă în legătură atât cu precizia conceptuală și cu delicia formale din *Lumi ficționale*, carte care l-a consacrat pe Toma Pavel printre campionii ficționalismului, cu exercițiul metacritic din *Mirajul lingvistic*, cât și cu revenirea la o anumită imanență a lecturii, precum aceea din *Arta îndepărtării*. *Gândirea romanului* are atât un proiect critic (reabilitarea unor forme românești și o reasezare corespunzătoare a istoriei lor), cât și unul estetic, explicat de autor în primele rânduri: „își are originea în dezacordul dintre gusturile mele literare și prejudecățile privind istoria romanului”.

Teza demonstrației este majoră, mai ales că prea puține lucrări de istorie a genurilor își mai propun astăzi redefiniri conceptual-paradigmatice, majoritatea rezumându-se la expuneri consecutive de noi analize, cel mult completate de categorisiri discutabile. În schimb, cartea de față semnalează faptul că istoria receptării „moderne” a romanului cade în ceea ce aș numi, rezumându-l pe Toma Pavel cu propria-mi sintagmă, *eroarea realistă*. Aceasta se conturează în utilizarea preceptelor realiste ca pat procustian de evaluare a performanțelor românești: cu cât mai mult „adevăr”, cu atât mai mult roman, pare să spună istoria critică a romanului modern, care respinge „schematismul considerat pueril al romanelor premoderne”. Or, Toma Pavel este convins aici că avem de a face, în romanele premoderne, doar cu o *altă formă de adevăr*, respectiv cu adevărul idealului. De aceea, în viziunea sa, istoria romanului, „departe de a putea fi redusă la o luptă între adevărul triumfător și minciuna înfrântă”, se întemeiază, ca „istorie a unei

dezbateri morale”, pe „dialogul secular dintre reprezentarea idealizată a ființei umane și cea a dificultății de a ne măsura cu acest ideal”. De aici decurge, hegelian, o nouă propunere de receptare istorică a romanului, al cărei scop subiacent este reabilitarea idealizării românești, prin reîncorporarea ei într-o paradigmă a „adevărului” în care „persistența trecutului” redevine evidentă.

Toma Pavel are darul de convinge nu numai prin coerența argumentelor, ci și prin maniera contaminant entuziastă de a reveni asupra unor lecturi supracanonizate sau, după caz, aruncate în desuetudine tocmai de „memoria voluntară și selectivă care, în diverse epoci, a servit nevoile polemice ale noilor curente”. Analizele sale încep de la romanul elenistic (*Etiopicele* lui Heliodor), unde zeii din epoei se retrag pentru a face loc divinității unice, dar mai ales umanului, unde înrădăcinările în familie și în cetate, cu care ne obișnuise tragedia, își pierd relevanța în favoarea unui element precum interioritatea (contemplată deocamdată în embrion). Alături de romanul elenistic, categoria „romanului idealist premodern” este completată de romanul cavaleresc și de cel pastoral, toate trei acuzate istoric că „deformează imaginea lumii”. Scoaterea de sub acuză, cu ajutorul semnării aderenței la ideal, nu are loc numai în analizele dedicate fiecăruia în parte, ci și în deschiderea părții dedicate romanului modern cu o analiză a lui *Don Quijote*, polemică în raport cu receptarea istorică. Cât despre romanele „reabilitate”, probabil că exemplul cel mai bun este acela al *Principesei de Clèves*, operă pe care Pavel o eliberează, numind-o „cel mai frumos roman scurt din literatura franceză”, atât de pretențiile unei istorii care o face responsabilă de înmormântarea „erei triste a neverosimilității”, cât și de antipatia unei receptări neatente la felul în care romanul vorbește despre intervenția temporalității și a dezintegrării interioare în raportul individ-ideal. Indiferent de obiect, structura analizelor punctuale este asemănătoare. Observația începe de sus, dintr-un punct de contemplație antropologică, mitologică, filosofică ori măcar istorică, coboară prin stabilirea unor comparații necesare între răspunsurile diferite generate de un singur obiect (precum acelea de care are parte, în exemplul de mai sus, raportul uman-divin sau raportul exterior-interior în epoei, tragedie și, în final, în romanul elenistic). Ulterior ea se apropie microscopic de detaliile textului. În acest punct, analiza devine pură recitare hedonistă a romanului, pentru ca imediat să facă loc – la acest nivel ima-

nant – ochiului critic, dissociant, categorizant, căruia îi acordă ultimul verdict.

În ultimele părți ale studiului, dedicate romanului modernist, în discuție intervine un revelator suplimentar: intelectualismul sau, la rigoare, estetismul. Romanul secolului XX aduce în scenă, pe lângă experimentalismul estetic, plăcerea jocului intelectualist, a intervenției eseistice, a reprezentării „unei *psyche* în stare brută și a ciudățeniei lumii”. Din această perspectivă sunt citați Joyce, Mann, Musil, Woolf, Borges, Calvino, Faulkner, Eco etc., fără ca autorul să-și piardă interesul față de „opțiunea accesibilității”. Romanul modernist, preocupat de „a dezvălui cititorului poezia enigmatică a lumii și strălucirea multiformă a subiectivității”, îi pretinde cititorului „o răbdare și o calitate a atenției ieșite din comun”, „o abnegație nesfârșită”: „ca să abordeze aceste opere, prezentate drept culmea nedepășită a spiritului creator, publicul trebuie să aibă o nesfârșită umilință, căci i se cere să înțeleagă incompreensibilul și să simtă o admirație adâncă pentru ceea ce, la prima vedere, pare insipid, pocit și fastidios”. Din acest motiv, atenția lui Toma Pavel se împarte echitabil între capodoperele modernismului și romanele cu succes de public, pe baza observației (reiterate) că romanul aspiră în primă idee să placă și să fie citit.

Una dintre puținele aserțiuni ale cărții despre romanul ultimelor decenii (cu o istorie prea recentă pentru standardele de rigoare ale autorului) vizează tocmai perpetuarea formulelor românești accesibile odată cu reafirmarea „vocației internaționale” a romanului, respectiv cu noua aplecare a romanului asupra „dezorientării eului desprins de un mediu perceput ca insesizabil”. Chiar în această orientare postmodernă a romanului, Pavel citește o revenire la tradiția elenistică, a romanului în care eroul virtuos nu poate evolua decât în definiția ruptură față de contingenta lumii pământeste.

(Continuare în numărul viitor)

Poem de

Ovidiu Secican

apocrifa lui ferapont

haide tu cu noi la hetaira
ocnaș fără vocație
vino să vezi secretele și rafinamentele
peticului de carne ombilical
cum mi-o fi destinul
poate omphalos nu e cum credeam
o ridicătură de pământ
un zigurat
piscul dorinței
ne așternem pe burtă și ascultăm
pe linia orizontului nu trece nicio antilopă
și totuși doamne
ceva mi-a strivit încălțările
talpa
genunchii mei s-au risipit
pulpele îmi sunt plate și s-au contopit cu siliciul
doamne
mișcă-mi măcar coapsele
diafragma ce-mi pune impozit pe aer
umerii catargele
unde mă mai aflu dacă
pricăjitul acesta pus la uscat pe oasele fărâmicioase
m-a părăsit
nu sunt dintre aceia refugiați cu totul în capul lor
lipsit de reazem
omphalos ce sorbire ai
simte cine poate
eu mă răsfir

vine peste mine rotocolul desfășurat al soarelui
apoi gălbejita în formă de corn în foiță de aur
dar asupra mea nu au nicio putere
niciuna
ascult de alt dumnezeu decât natura cea cu rochii încrețite
locurile prin care îmi port cerbicia au o geometrie ce
nu se predă la școală
teologii se miră ce rezistent poate fi un asemenea lucru
lipsit de curbura
ferapont ferapont
țipă glasul din întuneric
iar între timp cartierele de blocuri se prăbușesc
într-o veche orizontală cu gust de griuri și sârmă ruginită
eu sunt ferapont
mă aplec eu să ridic mânușa
dar între timp s-a închis
la spital neonul arde fără concesiile carnea doctorilor și a
pacienților
ultimii bețivi ticsesc trotuarul
într-un bănuș expirat se îngheșuie toată vraja lumii
ei bine, da
după caz
voi renaște sau nu în dimineața următoare
între trusa de unghii a margaretei
și acul ce ține laolaltă zdrențele utopiei zilnice
mă îngheșui la coada căderilor să nu pierd rândul
caldura urcă din noi către înalt

și iar se tropăie pe deasupra noastră
de parcă ar fi uitat să ne pună lesele
hamurile

atâta mai spun și plec

sau
lasă

nici zodiile nu cer asemenea lucru
darmite tu
drumul s-a înveșmântat în colb
profetul se așterne sub picioarele tale
praful își încinge particulele în crepuscul
astfel aventura devine o descriere neinspirată
previzibilă ca o conservă uitată deschisă
cad capete în nepal
în alte paradigme se fumează șuncă la foc scăzut
aici carnea și oasele se transformă doar în terci
în piele argășită și clei urât mirositor
ai putea fi o vopsitorie ambulată
locul unde martiriul câinilor abandonați
devine condiție a igienei
ți se scufundă definitiv basarabia
iar în barbă acarienii au aprins focuri de tabără invizibile
vor fi având și ei îngerii lor
purtătorii de absolut
„nu vrei tu să vii cu mine, piticule?”
întreabă mătușa în direcția lui priap
apoi se scufundă într-o altă epocă
printre zepelinuri și forme opulente
am răsfoit și pagina asta
și nici funinginea nu mă înspăimântă
știți
eu am rău de alcool
și alergia mea la zăpadă cedează puțin vara
iubesc spațiile dintre fracturi
unde osul crește miraculos
chiar mai tare ca la început
și am pică pe elefanți
trefle și promisiunile oraculare

(17 septembrie 2005)

La moartea lui ALAIN

Ioan Murgu

ACUM CÂTEVA zile, când am aflat de sfârșitul lui Alain, nu mi-a venit să cred. Știam că era suferind, speram însă că va mai dura ani și ani și că avea să mai poată lucra. Un comunicat *profesionist* al unei agenții de știri a făcut, de altfel, cunoscute câteva informații exacte, destul de cuprinzătoare, după care toate au continuat să curgă de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Am simțit atunci nevoia de a încerca să scriu, să fac pentru prietenul meu Alain și pentru cei care i-au stat aproape ceva mai mult decât atât, alegând – pentru moment – să încerc o evocare a omului extraordinar care a fost Alain și a incredibilei povești a familiei Herskovits*.

Căci Alain împrumutase doar, ca *nom de guerre*, numele de familie (Paruit) al mamei sale. Născut la Brașov, tatăl său, Endre Herskovits, era un comunist convins; a studiat medicina la Paris, unde va rămâne în calitate de cancerolog la Institutul Curie; după o vreme, se căsătorește cu o catolică franțuzoaică, ce aduce pe lume patru copii: Alain, Jean, Gérard și Françoise/ Jacqueline. Începutul Războiului al Doilea îl găsește pe medicul Herskovits în Legiunea Străină, mai apoi luând parte activă la Rezistență. Participarea sa la debarcarea de la Narvic îi va aduce *La Croix de guerre*. După 1944 continuă să activeze ca militant comunist, răspunzând *pe linie de partid* de spionii comuniști pe care românii îi infiltrau deja în Franța după 1945. În cele din urmă, este arestat și expedit în România, aducând cu acest prilej – și în țara noastră – radiul. Îl va urma în scurtă vreme toată familia.

La fel ca în cazul atâtor altor comuniști din Est care au fost urmăriți, închiși și chiar executați ca trădători pentru a fi activat în Occident sau a fi luptat în Spania, doctorul Herskovits devine suspect, este urmărit și, finalmente, tras pe linie moartă. Cei patru copii, născuți în Franța, învață românește perfect, în vreme ce mama – în urma experiențelor prilejuite de trecerea *la românește* și adaptarea la obiceiurile pământului – se încumetă să traducă *Ultima noapte de dragoste, prima noapte de război* și scrie o foarte interesantă/ingenioasă gramatică românească, din păcate pierdută. La București, pe strada Belgrad, pivnița casei în care locuiește familia Herskovits se transformă, încetul cu încetul, într-un „atelier” underground *avant la lettre*, unde pot fi întâlniți poetul (pe atunci) Țepeneag, Vintilă Ivăncescu, pictorii Șerban Epure și H. Bernea, precum și – din câte se zice – *ciudatul* care era încă de pe atunci Gelu Voican.

Alain are, și el, convingeri comuniste, însă – de la un timp – nu se mai prea împacă cu deformările doctrinare sau cu aplicarea în practică a preceptelor sacrosancte. Urmează liceul, apoi, din lene, „intră” fără probleme la Franceză; începe să lucreze ca traducător-simultan la diverse congrese și colocvii, precum și, împreună cu tatăl său și cu Gérard, la emisiunile pen-

tru străinătate (în limba franceză) de la Radio România. În aceeași perioadă, își încearcă puterile traducând din Marin Sorescu, Ilie Constantin sau Băieșu. Trăiește o experiență ieșită din comun în calitate de interpret al lui Dej și Chivu Stoica, când îl va cunoaște îndeaproape și pe – tânărul pe-atunci – Ceaușescu.

La vârsta de treizeci de ani, după sugrumarea Primăverii de la Praga și după ce i se naște primul copil, convins că *nu are voie să-l lase să crească într-o țară comunistă*, Alain – însoțit de familie – ajunge în Franța; este tot mai puțin încrezător în idealurile „neîntinate” al comunismului, întrucât contactul nemijlocit cu *implementarea sistemului* în viața de zi cu zi începuse să-i dea de bănuț, stârnindu-i îndoiele din ce în ce mai serioase. O vreme lucrează într-o librărie. Îl reîntâlnește pe Țepeneag, aflat în căutarea unui traducător al textelor sale, și se apucă de lucru; află că Gallimard umblă după un traducător pentru cartea lui Paul Goma, *Ostinato*, și iată că o intervenție absolut întâmplătoare a lui Cioran face ca Gallimard să i se adreseze lui Alain, a cărui traducere va avea mare succes. După acest episod, Alain optează pentru statutul de traducător profesionist, renunță la slujbă și – încetul cu încetul, muncind din greu – devine *un adevărat ambasador al literaturii române*. Concomitent însă, timp de aproape 17 ani, traducătorul lucrează, alături de Virgil Ierunca și Monica Lovinescu, în studioul de la Paris al „Europei Libere”, unde redactează unele cronici, reportaje, articole, fiind însă, cel mai adesea, glasul inconfundabil care – în cadrul faimoaselor *Teze și antiteze la Paris* sau al splendidei *Povești a vorbei* – citea textele *monicilor*.

*

DINCOLO DE lista impresionantă a românilor traduși *de un mare scriitor* într-o franceză impecabilă, un aspect mai puțin cunoscut al vieții/activității de traducător a lui Alain Paruit stă în prietenia care îl va lega de *victimele* sale, însă cu osebire de Cioran și Eliade. Aproximarea de *laboratoarele intime* ale acestor monștri sacri i-a prilejuit unele observații surprinzătoare, deosebit de interesante și – de ce nu? – curajoase. Într-un interviu recent din cotidianul *Libération* putem astfel citi:

În lucrările sale de tinerețe, Cioran scria cu picioarele, aruncând cuvintele și ideile pe hârtie cum îi veneau. Dacă era comprehensibil, cu atât mai bine, dar și cu atât mai rău. El și prietenul său Mircea Eliade în special scriau într-o română proastă, ceea ce le și reproșa Eugène Ionesco. În schimb, de cum foloseau franceza, care era în România limba culturii și a elitei, erau atenți să se exprime cu cea mai mare limpezime, ceea ce le transforma cu totul maniera de a scrie.

În continuare, Alain precizează: „Începusem să traduc «Breviarul învinșilor» și îi

citeam [lui Cioran] anumite fraze care erau, o recunoștea el însuși, complet incompreensibile în original. Îmi spunea să le scot. De aceea traducerea mea a devenit originalul pe baza căruia se fac traduceri în alte limbi”, precizează Paruit, care însă nu a procedat la fel în cazul *Schimbării la față a României*; căci „trebuia să respect fidel și litera, și spiritul originalului”, susține traducătorul, care pledează pentru o recontextualizare – „cartea trebuie plasată în contextul unei epoci de ură și de nebunie” –, atenționând totodată că textul e important pentru a înțelege ce a devenit apoi Cioran, motivația scepticismului său și a respingerii oricărei ideologii. Pe de altă parte, spune Paruit, în *De la France* – scrisă în română, în 1941, pe teritoriul Hexagonului – se vede „Cioranul de după. Frazele lui poartă însemnele francezei, iar lui Eliade i se întâmplă același lucru odată stabilit în Franța”.

Cioran era complet incapabil să își traducă propriile opere. Cuvintele românești îi vorbeau într-atât încât nu găsea echivalente în franceză. Dar nu e singurul, nici pe departe. Un scriitor veritabil nu poate niciodată să traducă una dintre propriile cărți, chiar dacă stăpânește perfect o altă limbă. Ar scrie o altă carte

și, în sfârșit: „Cioranul român este opusul Cioranului francez pe care îl cunoaștem”, conchide Alain Paruit.

Ar mai fi multe de spus despre luciditatea și implicarea traducătorului în misterul textului și al scriiturii celor cărora li se dedica cu trup și suflet, așa cum ar fi trebuit să amintesc de remarcabila luare de poziție în „afacerea Laignel-Lavastine”, fără a uita de tentativele sale (discrete și prea puțin cunoscute) de a scrie literatură... pură**. Chiar dacă munca și eforturile sale au fost recunoscute și încoronate cândva cu un important premiu ce se acordă traducătorilor consacrați, ne revine cu siguranță nouă, românilor, misiunea de a lua legătura cu Odile Serre sau cu Françoise Agrațina pentru a strânge cele mai semnificative scrieri și însemnări rămase de la cel care a fost Alain Paruit și a le pune în circulație sub forma unui volum omagial de sine stătător. Este, în momentul de față, o datorie de onoare pe care o avem față de cel care a fost un neîntrecut ambasador al literaturii române.

Note

*. Am folosit în această evocare unele date cuprinse în interviul luat lui Alain Paruit de către Gabriela Adameșteanu și publicat în anul 2002 în revista 22.

** Alain a scris, încă din România, în franceză, romanul *Asile*, o politik-fiction a totalitarismului comunist, care urma să fie publicat în Franța dacă autorul ar fi acceptat modificările cerute de editor.

Despărțirea

Ion Vianna

LA ÎNCEPUTUL lui octombrie 2008, Matei și Adriana au venit la Paris, într-un voiaj de câteva săptămâni. Matei se știa bolnav. Dar prima chimioterapie reușise dincolo de orice speranțe. Nu mai avea niciun simptom care ar fi putut să-l îngrijoreze. Adevărat, slăbise puțin, dar nu-i venea rău. De fapt, nu-l mai văzusem de foarte multă vreme atât de destins. Zâmbetul lui fermecător, câteodată umbrat de o ezitare, vioiciunea intelectuală erau prezente. Cu toate acestea, era lucid asupra perspectivei oferite de viitor. La ultimul control, doctorul îi spusese, folosind un limbaj de *voyant*: te mai văd în 2009, dar, drept să-ți spun, în 2010 nu te mai văd. Spunea lucrurile astea foarte liniștit, liniște pe care mi-o comunica și mie, sprijiniți fiind amândoi de Adriana, a cărei prezență blândă și puternică ne făcea și mai tari.

Ei veneau din America, iar eu din Elveția. Cu generozitate, mă invitaseră în micul, elegantul hotel unde trăseseră și ei, pe Rue des Écoles, lângă Collège de France. Pe ferastră puteai zări cupola Panteonului, ca un asteroid apropiat de Terra. Nu mai fusesem de mult în cartier, care mi s-a părut ciudat de liniștit, altfel decât îmi apăruse în 1968 și în anii următori (cu o circulație nebună, înfrigurat și încălzit de neîncredutele manifestații studentești). Inițiativa primăriei de-a pune la dispoziția parizienilor biciclete pe care le puteai lua și lăsa apoi în stații special amenajate părea a da roade. Din când în când, ca o pasăre care aterizează într-un scurt fâșăit, o gospodină cu coșul de piață sau un universitar cu o legătură de cărți pe portbagaj își opreau silențiosul vehicul cu două roți legându-l în parcare, intrau în imobilele alăturate. Peste tot mirosea a curat.

Seara am mers pe Rue de l'Ancienne Comédie, aproape de colțul cu St. Germain, la Le Procope, cel mai vechi *café-restaurant* din Paris, unde au băut cafea lumeniștii, enciclopediștii. Decorul e în tonuri calde, o combinație de rococo cu stil pompeian, cu portretele unor mari clienți, precum Voltaire, Diderot și Georges Sand. Ca prin minune, am găsit o masă la etaj, lângă o statueta înfățișând un valet negru cu perucă albă servind o ceașcă de ciocolată. Ne-am adus aminte, Matei și cu mine, că aici ne mai întâlnisem în 1983, cu puține zile înainte de Crăciun. Matei îmi anunțase atunci moartea lui Nichita Stănescu, prilej, și atunci, și acum, de evocări bucureștene, triste mai ales, și vesele. Am mai vorbit și literatură, despre *În căutarea timpului pierdut*, a cărui lectură inversată (de la *Timpul regăsit* către *Swann*) Matei o experimenta surprinzând noi efecte literare. Adriana avea darul să ne stimuleze, punând întrebări, exprimând dubii, în felul ei provocator, deși niciodată agresiv.

• Matei Călinescu (n. 15 iunie 1934 – m. 24 iunie 2009). Foto: M. P.

A doua zi am mers la librăria Gibert Jeune, cu ale ei patru etaje de cărți noi și vechi, cea mai bună librărie din Cartierul Latin de când a dispărut cea a Presses Universitaires de France. Acolo, ca în șansonele lui Edith Piaf, timp de vrei două ore mulțimea ne-a despărțit sau ne-a reaproiat, iar noi stăteam cu nasul în standurile de cărți răsfoind, citind. Matei a cumpărat, la urmă, *Jurnalele* lui Jünger din Pléiade, făcându-mi și mie o mare poftă să le citesc, ceea ce am și făcut în lunile următoare. Am prânzit, într-un mic restaurant *bio* de lângă stația Maubert, delicioase mâncăruri de legume, mici feluri de pește, bând sucuri neobișnuite, cu un pahar mare de molară (*fenouil*). Trăgeam cu ochiul la masa alăturată, unde stăteau două fete, din care una a luat doar o supă de legume, înțelegând de ce talia ei era atât de subțire. Seara am fost la Neuilly, la sora lui Matei, Marina, unde era o ambianță tânără, cu grațioși nepoți și nepoței. Când am ieșit, o aversă

strașnică se abătuse asupra Parisului, niciun taxi nu era accesibil, am fugit până la metrou.

Ultima zi am mers la Panteon, nu înainte de-a trece pe la biserica St. Étienne-du-Mont, pentru a saluta pietrele funerare ale lui Pascal și Racine. Nu mai vizitasem nici unul, nici altul monumentul de zeci de ani. Am privit admirabila arhitectură barocă a bisericii prefăcute în templu al oamenilor mari ai Franței. Apoi am coborât în criptă, vastă, în mare parte neocupată, așteptând marii oameni ai secolelor viitoare. Ca înși din Est, nu ne-am simțit prea bine. Cu cât mai „organic“ este cultul sfinților, ideea de „oameni mari“, menită să-i concureze pe sfinți, rămâne încă artificială și sună pompos. I-am făcut totuși un semn amical lui Voltaire. Apoi am constatat că în criptă se simțea un miros aromatic, subtil și suspect.

→

În dimineața de Sânziene...

STEFAN BOROȘ

PE MATEI Călinescu l-am cunoscut personal la începutul lunii aprilie a anului 1992, în campusul Universității Indiana din Bloomington. Veneam spre el de la Washington, ca proaspăt bursier Fulbright, curios să întâlnesc un om care mi-a marcat adolescența: cărțile sale – și cu precădere *Zacharias Lichter* – erau printre cele pe care le țineam mereu la îndemână, alături de volumele lui Balotă și ale câtorva tematiști cu deschidere existențială, din care învățam nu numai disciplina distilată a intelectualității subtile, profunde, ci și libertatea – eretică, în cele din urmă – pe care ți-o îngăduie estetizarea. Pe Matei, sincer să fiu, nu-l puteam rostui într-o categorie precisă, bine circumscrisă: era autorul unor volume de poezie de un modernism reprimat, discret, publicase câteva cărți foarte serioase de erudiție – din care generația mea a învățat multe – și mai era autorul misticismului histrionic, hohotitor din *Zacharias Lichter*, carte care mă umplea de stupeoare admirativă, fiindcă nu înțelegeam cum de a putut ieși de sub tipar în anul editării sale, când texte infinit mai cumiți cădeau rapid sub secera cenzurii, autorul lor putând fi fericit că nu i s-a intentat un proces politic. În consecință, descindeam din avion la Indianapolis cu speranța întâlnirii unui om proteic, al cărui clasicism de substanță se prelungește într-o bună doză de histrionism demonic, coroziv: recunosc că mă interesa cu precădere această din urmă latură, pe care mi-o și construiseam fantasmatic, undeva la granița dintre Nietzsche și protestantismul clasic, coborât direct din Luther, pentru a trece prin lecția aspră a marilor mistici. În mod curios, lecția pe care o desprinsesem citind în tinerețe *Zacharias Lichter* – după ce ani de zile nu devorasem decât Bлага, cu o venerație pe care am tot încercat să o mai regăsesc, în zadar, însă – era aceea a depășirii ortodoxismului prin protestantism, în care vedeam nu numai o opțiune religioasă, ci și ceva ce ține de stilistica opțională, volitivă a existenței ca atare. Vorbim, azi, până la refuz de „lumi ficționale” și de aventura ipostazierii noastre în alteritate, or, cu mult înainte ca sintagma să fi atins notorietatea pe care ea o cunoaște în zilele noastre, *Zacharias Lichter* tocmai asta face: propune o reipostaziere spirituală și religioasă, o „ficționalizare” de sine prin intermediul adoptării voluntare, de către autor, a unui alt cadru mistic decât acela isihast și liniștit, care merge înspre

tăcere și reculegere. Lichter e agresiv, ironic până la absurd, ofensiv și orgolios, dar limita lui superioară nu e Cerul, ci grotescul și derizoriul, adică fețele histrionice ale sublimului. Coboram, așadar, din avion pregătindu-mă să întâlnesc un om mai apropiat de Naphta decât de Settembrini: câteva clipe mi-au fost ulterior de ajuns să înțeleg că livrescul e departe de a ține loc de realitate, că ridicam, iluzoriu, un eșafodaj peste care adevărul va sufla nimicitor, zădărniciindu-l în câteva clipe.

Matei m-a primit ceremonios, îndatoritor, dar și cu o neascunsă undă de suspiciune bine controlată, specifică emigrantului cărui i se trimite pe cap un om pe care nu știe unde să îl pună. Ulterior, contactându-l discret pe Adrian Marino, aprehensiunile sale se vor risipi întrucâtva, însă la primul contact am avut impresia unui om care-și ia măsuri de siguranță formalizându-se elegant, pentru a impune un ceremonial al distanței. Nu era însă o distanță umană, ci instituțională: Matei intrase în rolul de „academic advisor” pe care i-l conferise universitatea și mă judeca din perspectiva ierarhiei pe care o impunea distribuția oficială de roluri. Ierarhia avea, aici, accepțiunea subtilă a libertății: a lui față de mine și a mea față de el, perimetrul diafan în care toate gesturile erau îngăduite. Deși am cutreierat pădurile Bloomingtonului împreună, stupefiindu-i pe americanii care ne credeau sinucigași văzând cum culegem ciuperci direct de la „fața locului”, deși am asistat la cursurile și la seminariile pe care le ținea, pentru a o porni apoi în lungi plimbări prin Bryant Park, care era nu departe de strada East Wylie, pe care locuia, distanța dintre noi a rămas neatinsă, fiind prelungită și în timpurile când Matei a început să se întoarcă în țară, petrecând săptămâni și luni consistente în casa Tudor Vianu de la București sau pe la rudele – puține, care îi mai rămăseseră – din Mehedintzi. Aveam să înțeleg foarte repede că distanța aceasta ținea de categoriile occidentale în care Matei a ales să trăiască, așa cum Zacharias Lichter alesese să trăiască, prin autorul său, în protestantism: de la Matei Călinescu am învățat, așadar, ce înseamnă să fii occidental. Nu să te naști, ci să *devii*: e o diferență esențială...

În primul rând, asta presupune absența senină a duplicității morale. Românu de rând, chiar dacă e universitar, muncește pe brânci pentru angajatorul care-l dispre-

țuiește și-și ia revanșa după orele de program, bârbindu-l crunt la un pahar de bere. La Indiana am văzut pentru prima oară ce înseamnă să trăiești într-o universitate care te respectă și te înobilează: Matei se bucura de prestigiu, era respectat, deferența față de el se simțea la tot pasul, fie că mergea spre *cafeteria* în Ballantine Hall, fie că se întâlnea cu fratele lui Dalai Lama din pură întâmplare, pășind agale înspre biblioteca aflată pe o ridicătură de deal. S-a întâmplat la un moment dat să intru în biroul său și să-l găsesc absorbit în lucru: universitatea sesizase – mi-a spus liniștit – câteva suprapuneri cu syllabusul altei discipline și-i ceruse să aducă modificările convenite, pentru ca paralelismul involuntar să nu mai funcționeze. La noi, suprimarea unei virgulițe într-un syllabus personal stârnește supărări scăpărătoare, furii necontrolate, ură și suspiciune, necum să te mai gândești și la ajustări de conținut: acolo – mi-a sugerat Matei – ești parte a unui sistem care vrea binele general și, în numele eficienței, se cuvine să te supui comandamentelor sale, lăsând orgoliile deoparte.

Psihologia neutră, obiectivismul eficient a fost ce m-a impresionat cel mai mult în tot ceea ce făcea: nu lucra pe două paliere psihice, așa cum se întâmplă pe la noi, nu avea răbufniri, supărări umorale sau resentimente, nu lovea pe la spate, nici măcar verbal. Occidentul funcționase terapeutic în cazul său: îl echilibrase, eliminase toată zgura, păstrase numai diamantul. Nu avea resentimente nici față de sistemul politic pe care-l părăsise: analizele sale politice erau mereu fine, subtile, dar nu erau încărcate de o psihologie revanșardă sau eroică – foarte prezentă, de altfel, la mulți emigranți români, siliți de context să-și cosmetizeze biografia, estompând unele detalii și accentuându-le pe altele. Ceea ce intuiseam atunci, la prima întâlnire, Matei avea să îmi confirme prin viu grai după câteva săptămâni de acomodare: făcuse pasul din '73 firesc, s-a integrat fără frecuzuri – în ciuda greutăților de început –, recepta Occidentul ca pe o șansă de înseninare și de echilibru, știind să profite din plin de aceste privilegii. Notorietatea internațională îi accentua calmul, îl înobilea: spre deosebire de mulți alți emigranți pe care aveam să îi întâlnesc de-a lungul anilor, era perfect integrat în sistem și respecta sistemul care știa să-l cauționeze. Făcuse cu Occidentul un pact fericit: nu-l interesa să incrimineze România pentru nereușitele controlate ale anilor „de tranziție”, nu vitupera împotriva sovieticilor și nu discuta prestața oscilantă a liderilor așa-zis „politici” cu care ne-am procopsit. Personaliza afectiv țara din care plecaseră, nu o generaliza: ținea legătura cu Marino și se interesa de cărțile sale, vorbea cald de sibianul Mircea Ivănescu – pe care nu va pregea să îl viziteze la fiecare revenire în România –, se exprima tandru, cu afecțiune, despre prieteni și dușmani, ca un om care aparținea unei alte lumi, uneia perfecte – aceea a campusului universitar american –, pe care amintirea imperfectiu-

→

Așteptând masa de prânz, am băut o cafea la soare, în fața hotelului nostru. Nu mai știu cine a spus ce, dar am discutat despre sinucidere. Sinuciderea rămâne un lucru greu de decis, atâta vreme cât întrepruie brusc, clandestin relațiile firești. Separația dintre cei ce rămân și cei ce pleacă e forțată.

Am dejunat în același mic restaurant *bio*. Se apropia ora plecării. Matei m-a condus la gară, până la vagon. Ne-am îmbrățișat: l-am

privit. Era tânăr, în depline puteri. Parcă nici n-ar fi fost bolnav. În timp ce se îndepărta, mi-am adus aminte că se împliniseră chiar în zilele acelea șazeci de ani de când eram prieteni și tot atunci mi-a trecut prin minte că ne vedeam pentru ultima oară. ■

nilor celeilalte, din care plecase, nu mai avea cum s-o viruseze.

Mi-a explicat, neutru și fără prea multe detalii împovărătoare, care sunt cerințele de prestigiu care i se impun: să nu participe la sesiuni științifice sub rangul său și al universității căreia îi aparținea, să nu publice în locuri necotate, să caute, pentru cărțile pe care le scria, editurile cele mai potrivite. L-am reîntâlnit, timp de nouă luni, atât la simpozioane sau la conferințe, cât și la agape organizate de diferite departamente: peste tot era degajat și responsabil, stilat și capabil de a concentra deferența prietenoasă a celor din jurul său. Spre deosebire de mulți emigranți români, nu era obsecvios, culant sau versatil: nu se lăsa strivit de prestigiu, dar îl afixa senin, luminos, împăcat cu sine, fiindcă era fructul integral al muncii sale, al capacității sale de a se construi ca occidental.

Dintre toate aceste ipostaze de civilitate dobândită, într-un Occident care funcționase pentru el ca o terapie, cea mai dificilă părea să fie aceea pe care nu avem cum s-o evităm, fiindcă îl aduce în discuție pe Matthew: ipostaza de tată al unui copil autist, pentru care nimic în lume nu te poate pregăti, și pe care trebuie să o înveți, așa cum înveți să faci primii pași, să îțiții echilibrul sau să te folosești de lingură sau furculiță. Puericultura românească nu este încă pregătită să facă față – social vorbind – unei asemenea încercări: aici, la noi, boala se ascunde, e resimțită ca un stigmat familial sau personal, prejudicială. S-a remarcat mai puțin, la apariția *Portretului lui M.*, că miezul relației dintre Matei și fiul său l-a reprezentat exorcizarea unei vinovății: aceea de a-l fi făcut așa cum l-a făcut, de a nu fi putut evita, genetic vorbind, malformația. Dacă Matei ar fi decantat această vină la noi acasă, ea l-ar fi strivit cu siguranță: l-ar fi distrus fizic și intelectual, i-ar fi măcinat voința și puterile, translându-le într-o psihologie labilă, ezitantă. De aceea spuneam, în cronică pe care i-am dedicat-o volumului, că parentajul pe care-l presupunea relația cu Matthew nu a fost posibil decât în Occident, și cu precădere în Statele Unite. Matei a reînvațat să fie tată în Occident: un alt fel de tată de cum fusese – impecabil – până atunci, cu responsabilități speciale, asumate în condiții dificile, traumatizante. Fără echilibrul pe care i l-a conferit privilegiul de a trăi într-o societate normală, o asemenea metamorfoză n-ar fi fost cu putință: am fost, în multe cazuri, martor al firescului cu care își creștea băiatul, îi întâmpina capriciile și îi controla furiile ivite din străfunduri pe care nimeni nu le putea controla. La noi, toate acestea ar fi părut stridente; acolo, dimpotrivă, făceau parte din sedimentarea culturală a unei societăți pentru care handicaparea nu e decât un sinonim al alterității.

Circumspecția relativă cu care Matei m-a întâmpinat la Bloomington deriva – aveam să-mi dau curând seama – și dintr-o ironie rezervată intelectualilor „exotici” care suntem. Veneam spre el cu un proiect psihopolitic de esență bachelardiană: îmi propusesem să analizez stilistica elementară a sistemelor totalitare, distingându-le pe cele care se folosesc de foc – ca nazismul, de pildă – de cele construite metaforic pe apă, aer sau pământ. Liberal rațional, nu simțea nicio chemare spre analize arhetipale, dar a acceptat teza din dorința de a ne

• Matei Călinescu și Ion Vartic. Foto: M. P.

confrunta: așa cum va spune ulterior un oaspete al Colegiului Noua Europă – pe care și Matei avea să îl frecventeze după întoarcerea sa în țară –, e mai bine să ai un coordonator confrontațional decât unul situat pe aceeași lungime de undă cu tine, fiindcă în polemică se verifică cel mai bine toate ideile. Amuzat de proiect, dar curios de direcția spre care va duce, Matei mi-a recomandat s-o iau pe calea disciplinelor academice „demente” – și în acest fel am ajuns la psihoistorie. Personal, nu-și mai putea îngădui rătăcirii, dar o putea face prin delegație: am simțit în îndemnul său chemarea marginală a lui Zacharias Lichter, nostalgia anarhiei care îl încercase odinioară și pe care acum, din rațiuni sistemice, se vedea nevoit să o suprime.

E simptomatic, de aceea, că în faza ultimă a creației sale, legată de revenirea în patrie, când avea să scrie despre Mateiu I. Caragiale sau despre Mircea Eliade, *sistemul oculului* pe care îl propovăduia protagonistul eseului său filosofic avea să joace un rol atât de important în economia scrisului său, încât îmi spuneam în repetate rânduri că Matei s-a întors în țară nu pentru

a-l regăsi pe autorul *Clasicismului european* sau pe acela al *Conceptului modern de poezie*, ci pe Zacharias Lichter. Scria, febril, eseuri de numerologie: calcula incidențe calendaristice din opera lui Mircea Eliade, motivații subconștiente la Mateiu, totul din dorința de a recupera ascunzișurile tineretii sale intelectuale, de a regăsi o fervoare pe care suspiciunea față de ilicit a Occidentului i-o interzisesse.

Primind vestea morții sale, prima mea reacție a fost aceea de a spune că s-a stins în dimineața de Sânziene, la exact nouă zile de la împlinirea vârstei de 75 de ani. Numerele fac parte din economia ocultă a *Nopților de Sânziene*, de Mircea Eliade. Să fi știut destinul să rostuiască totul după o logică ascunsă? Poate că *ei* s-au și întâlnit deja în cer, convorbind liniștit despre asemenea coincidențe...

Ore clujene

Sanda Cordos

ȘTIAM CĂ e bolnav, că e foarte bolnav, că, posibil, nu mai e (are) mult. Auzisem toate acestea în anii din urmă, îmi scrisese el însuși, o dată, despre boală (cu eleganță și fără detalii), mă gândisem, nu o dată, cu îngrijorare, la chinul zilelor sale, dar refuzam să le dau, pînă la capăt, crezare. Preferam să-mi amintesc mai curînd o frază a sa, venită, cu ceva vreme în urmă, prin poșta instantanee a internetului: „Sper să voi mai avea prilejuri să călătoresc și, dacă da, Clujul va fi cu siguranță una dintre ținte“. În această speranță (sau poate doar politețe?) a lui Matei Călinescu îmi puneam și eu multe speranțe, pe care le trăiam nu doar laolaltă cu îngrijorarea, ci și cu un tot mai acut, în vremea din urmă, simț al primejdiei care m-a împiedicat să-i fac convenitele urări (mi se păreau frivole și nelalocul lor) la aniversarea de 75 de ani. Cu toate acestea, vestea morții sale m-a lovit cu brutalitate și m-a făcut să mă gândesc, încă o dată, că pentru ea nu sîntem niciodată cu adevărat pregătiți. O veste care mi-a cernit sufletul, cum se spune, cu o metaforă în felul ei foarte precisă: pentru că o greutate de cenușă s-a așezat, înecăcioasă, în coșul pieptului. În minte, în schimb, de atunci, din seara de 24 iunie (astăzi e o săptămîină de cînd am aflat, am primit invitația să scriu, amîn mereu), rulează constant un

film cu Matei. Nu sînt multe imagini, dar toate, pentru mine, sînt foarte prețioase, și ele revin continuu, cu multă luminozitate, amestecîndu-se cu imaginile zilei. Cum aș putea să le ridic la coerența unei evocări pe care s-o transmit în afară? e întrebarea care le intersectează periculos. Sînt imagini, cuvinte, fraze și frînturi de fraze, un surîs extrem de personal (cu toată fața, dacă nu cu toată ființa), o voce guturală, caldă, adesea pusă pe rîs. Ceea ce m-a împiedicat să renunț a fost, pe lîngă paginile consacrate prietenilor plecați, o replică a sa dintr-o convorbire cu Nicolae Manolescu, purtată cu ocazia împlinirii vîrstei de 70 de ani, pe care memoria mea a ridicat-o la suprafață și care, verificată cu textul pe masă, sună așa: „Uite ce se întîmplă, fiecare dintre noi are anumite întîlniri, anumite revelații care se pot produce aproape întîmplător, și eu cred că noi trebuie să le rămînem recunoscători celor care le datorăm aceste revelații, aceste ajutoare, aceste deschideri, nu?“ (*România literară*, nr. 22, 09.06.-15.06.2004).

Pentru mine, întîlnirea cu Matei Călinescu a fost o asemenea întîlnire specială, una dintre cele, puține, pe care am avut șansa ca viața și literatura (neapărat împletite, cea din urmă anticipînd-o și, într-un fel, construind-o pe prima) să mi le dăru-

iască. Cu Matei Călinescu dialogasem în pagină, înainte de a o face pe viu, în primăvara lui 2001, cînd a fost profesor invitat al Universității „Babeș-Bolyai“ din Cluj. Am așteptat cu emoție și bucurie, cu sentimentul unui mare eveniment, cu un freamăt studentesc (deși depășisem de multă vreme vîrsta), deschiderea cursurilor sale. Am fost prezentă la conferința inaugurală susținută în cadrul Facultății de Studii Europene și, mai apoi (pînă cînd o spitalizare m-a scos din circuit), săptămînal, la lecțiile pe care le ținea la Facultatea de Litere, consacrate, în punctul de plecare, lui Mateiu I. Caragiale, de fapt un excurs în probleme de identitate românească, ca și în altele de constituire a semnificațiilor. Îmi amintesc cartea pe care o aducea cu el (pleca de fiecare dată de la un fragment de text pe care îl citea și la care revenea recitîndu-l, îmbogățindu-l, adîncindu-l cu ceea ce cîștigase în aparente divagații), o ediție sărăcăcioasă, cenușie, din scrierile lui Mateiu I. Caragiale, apărută la Minerva în 1988, și pe care ne-a arătat-o povestind, amuzat, cum a găsit-o în biblioteca universității sale din America.

Mi-au rămas în minte lecțiile (care m-au fermecat), felul în care se apropia de text și modul de a comunica cu auditoriul (ardelenesc, mai sobru și mai inhibat, pro-

Pentru Marta, cu mult drag și pentru Doru, la fel,
și un scurt poem tot pentru Marta: Matei

Dașce timp, același, iarăși și iarăși, pînă cînd?

„Cu mine zilele -ți adăogi...“
Eminescu

Cu ieri viața ta o scagi - dinșpre mine înspre azi -
în timpul - același - iarăși și iarăși - în care
orele se lungesc, se scurtăcă, sau mai sunt -
am fost odată, într-o poveste, micăcînd -
și mine a venit ca un cutremur de gînd -
apoi am văzut un trandafir alb risipiindu-și petalele
într-o adiere de vînt imaginar -
ca o lentă pierdere a privirii - ca o absență
rătăcită într-un labirint de oglinzi și de ecouri
din ce în ce mai întinsecata, mai stînsă - pînă cînd?

Ediție numerotată, publicată într-un tiraj de 360 de exemplare.
Primele 60 de exemplare, numerotate de la 1 la 60,
au fost imprimate pe hîrtie „Aquarella Camoscio“, 160 gr/mp,
și nu au fost puse în comerț.

Exemplar numărul: 43

• Poem, manuscris de Matei Călinescu, pe volumul *Tu: elegii și invenții*, Iași: Polirom, 2004.

tabil, decât cel pe care l-ar fi vrut): nu stătea la catedră, se preumbla și se apropia mereu, cu cartea în mână, de interlocutori, așteptând opinii și reacții. M-a cucerit și mi-a sporit admirația nu doar talentul său și maniera sa de a fi profesor, ci și faptul că prezența sa pe viu era aceeași cu a vocii sale din cărți. Lucrul acesta era vizibil în sala de curs, ca și în orele de plimbare (îi făcea mare plăcere să umble pe jos) sau în cele de taifas pe care am avut șansa ca, în acea primăvară (și-apoi în două vizite scurte petrecute în anii următori, mereu primăvara), alături de câțiva prieteni clujeni, să le petrecem împreună. La fel ca în cărțile sale (la acea dată favoritele mele erau *Cinci fețe ale modernității*, apărută în traducere românească în 1995, și cartea autobiografică scrisă împreună cu Ion Vianu, *Amintiri în dialog*, din care citisem, la intervale de timp, amândouă edițiile, și cea din 1994, și cea din 1998, și la care voi reveni adesea), Matei Călinescu avea o inteligență comprehensivă și, cu exacta expresie a lui Mircea Cărtărescu, *o mare umanitate* („calmul, umorul englezesc și marea umanitate ale lui Matei sunt imposibil de uitat și ne vor lumina întotdeauna“, în *Evenimentul zilei*, 26 iunie 2009). Se adăugau, apoi (imposibil de descifrat din pagini), generozitatea despre care s-a vorbit frecvent în evocările din ultimele zile, căldura, luminozitatea, curiozitatea, atenția către celălalt. Atest și eu că Matei Călinescu era, așa cum singur o spune cel mai bine, într-*Un fel de jurnal* (2005), „un om în mod natural atras de animația socială și de conversație“ și că e cât se poate de adevărată și fraza care încheie, înainte de epilog, evocarea din *Amintiri în dialog*: „Marea descoperire pe care am făcut-o în aceste ultime două decenii, și care le înglobează pe toate celelalte, se poate rezuma într-un singur cuvânt, simplu și enigmatic: atenția“. Avea, pe lângă atenția de cititor excepțional („eu sunt un cititor prea lent și atent la amănunte și nuanțe“, scrie în *Un fel de jurnal*), atenția (elegantă, binevoitoare, protectoare) pentru viață, pentru oameni (mai ales), locuri, case, pentru poveștile mari și mărunte, pentru copaci și iarba de la marginea drumului, pentru plăcinta cu lobodă și slănina ardelenescă. Avea, ca om deschis și care păstrase, sub multa sa știință de carte și lume, un strat vizibil de candoare, o înclinație aparte pentru prietenie. Îl ajuta, cred, nu doar natura sa sufletească, ci și „prietenul mitic-exemplar“ din prima tinerețe, Miron Chiraleu, sinucis în închisoarea comunistă și la a cărui arestare a fost martor: „La arestarea lui Mironel s-a întâmplat să asist în persoană – a fost una din experiențele cele mai traumatice din viața mea“ (*Amintiri în dialog*).

Nu singura, însă. M-am gândit mai târziu, după moartea fiului și apariția cărților care marcau trecerea de la secret (o temă importantă a cărților sale) la dezvăluire (*Portretul lui M*, 2003 și *Un fel de jurnal*, 2005), că una dintre explicațiile forței iradiante a prezenței sale trebuie să se găsească în fragilitatea sa interioară, foarte bine păzită, acea „adolescență amară“ despre care scria la 40 de ani și care probabil exista și (aproape) la 70: „Anii mei nu se adună, ci fug, se risipesc, iar ființa mea adâncă e la fel de vulnerabilă ca la douăzeci de ani“ (*Un fel de jurnal*). După cum cred că reușita cărților sale, inclusiv a celor teoreti-

• Matei Călinescu. Foto: M. P.

ce¹, vine nu doar din acuitatea inteligenței și cuprinderea rară a memoriei sale, ci și din adâncimea rănilor sale: cele ale identității sale de exilat (rana e marele leitmotiv al jurnalului publicat în 2005) și cea foarte adâncă a paternității sale, a tatălui care asistă neputincios la crizele fiului, care îl sfișie, repetat, ca „un cuțit [implîntat] în inimă“ pînă cînd „Cuțitul s-a făcut deodată foarte mare, foarte lat, și răsucirea lui, dure-roasă pe măsură. Spaima, copleșitoare. Mila, nesfîrșită. Și-un întunerice greu ca plumbul în inimă“. Se regăsește, cum o mărturisește în câteva rînduri, în *Cartea lui Iov* și în *Ecleziast*, trăiește acut sentimentul zădărnicii și se întoarce în România fascinat ca de un „centru al zădărnicii, locul unde poți avea această experiență concretă a zădărnicii, experiență totodată religioasă sau metafizică, pe care o descrie foarte bine Ecleziastul: totul e zadarnic, totul e goană după vînt...“ (interviu acordat Ancăi Ioan, în *Ziarul de duminică*, nr. 22, 4 iunie 2004). Dar, printr-un paradox (prețuia paradoxurile și revenea adesea la ele, în cărțile, ca și în vorbirea sa), sentimentul zădărnicii nu-l oprea să-l intereseze intens, mai mult, să iubească viața. După cum sentimentul nimicului și-al vidului nu-l împiedica să se ocupe de regimul semnificațiilor, de plenitudinea ori de absența sensului, de căutarea planului de adînc, simbolic, de pliurile și enigma calendarului dublu. În *Portretul lui M*, scrie cu

tulburare: „inexplicabilă, pe un plan simbolic – am mai spus-o, dar nu mă pot împiedica să repet, cu o uimire care se reînnoiește mereu –, e coincidența dintre ziua în care s-a prăpădit el și ziua în care s-a născut, la București, cu 12 ani înaintea lui, la 1 martie 1965, Irina“.

În ce-l privește, Matei Călinescu a murit la 24 iunie, nu doar foarte curînd (nouă zile) după împlinirea a 75 de ani, ci și în ziua nașterii Sfințului Ioan Botezătorul, în ziua de Sînziene. E, aici, una din acele stranii, enigmatice coincidențe care îl făceau să suridă în felul acela participativ, de fapt, indescriptibil, și să adreseze acea întrebare a acordului pe care o rostea frecvent: „Nu-i așa?“

Notă

1. „Pentru că, nu-i așa?, suntem toți condamnați, în ciuda intențiilor noastre, să scriem despre noi-înșine sau despre alți eu-însumi, iubiți sau detestați, generoși sau meschini, îngeri sau monștri, – îngeri transformați în monștri sau monștri transformați în îngeri – despre felul cum ne imaginăm pe noi înșine în alții și despre – mereu ipotetic, mereu nesigur – despre felul cum se imaginează alții în noi... Asta e adevărat și despre pura teorie, căci nu spunea Paul Valéry, pe care îl citez din memorie: «Orice teorie e autobiografie?»“ (*O scrisoare deglăzită*, în *România literară*, nr. 41, 16-22 octombrie 2002).

Reîntoarcerea scriitorului, reîntoarcerea personajului

Laura Breda

CITITORUL CARE decide să recitească o carte are, prin relectură, acces la un timp special, „circular sau cvasimitic“, scria Matei Călinescu în *Rereading*. Acest cititor privilegiat ar putea ajunge totodată la o conștiință a existenței spațiale a operei, la o reprezentare a ei ca „peisaj“. Întreg peisajul care s-ar putea ivi, în schimb, în mintea celui care recitește odiseicul eseu al lui Matei Călinescu însuși, *Rereading* (în românește, *A citi, a reciti*), îmi pare concentrat în imaginea hipnotică a globului reflectorizant din *El Aleph*-ul lui Borges. *Aleph*-ul borgesian, care-și oglindește privitorul, e interpretat de teoreticianul lecturii drept o punere în abis a Cărții-lume, cu cititorul său potențial cu tot. Comentând uimitoarea propoziție borgesiană „Am văzut chipul tău...“, Matei Călinescu oferă o cheie hermeneutică pentru sensul oglinzii textuale borgesiene. În același timp se proiectează însă și pe sine, ca cititor, în această oglindă. Recursul la adjectivul posesiv la persoana a doua („chipul tău“) ar echivala cu o adevărată epifanie, dată de șocul temporal al cititorului. Fiindcă el însuși, cititorul, a fost *văzut* deja, într-un ambivalent viitor-trecut al lecturii, de chiar „ființa“ ficțiunii pe care o citește. El se vede, adică, absorbit, prin „strania gaură pronominală“, în oglinda infinită a *Aleph*-ului, care devine însuși textul.

Peisajul mental pe care ești tentat să-l invoci, dacă recitești, de pildă, *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter* (romanul-eseu pe cât de atipic, pe atât de celebru, care provocase o adevărată „psihoză Zacharias Lichter“, între 1969 – anul primei apariții – și 1973 – anul autoexilării autorului) este unul circular. Ori, mai degrabă, ar putea fi legat de imaginea unui punct, devenit apoi, prin rotire, cerc central, care proliferază în alte și alte cercuri concentrice, etern rotitoare. Aș invoca tot o metapictură imaginară de tip *Aleph*, adică un „punct din spațiu care conține toate celelalte puncte“. Sensul existenței lui Lichter stă poate tocmai în circularitatea ei, aproape mistică. În proza-eseu *Despre flacăni*, Zacharias Lichter evocă momentul în care, prăbușindu-se ca sub atingerea flăcării lui Dumnezeu, a avut sentimentul că s-ar afla într-o prăpastie fără fund, iar trecătorii, posibili viitori prozeliti, au făcut în jurul lui un cerc amuzat. La rândul lui, studentul cu numele hoffmannian de Anselmus se învârte „ca un fluture de noapte“ în jurul ființei incandescente a lui Lichter. Iată o altă manifestare a nostalgiei centrului (transcendent și imanent, deopotrivă) la mistic-halucinatul personaj, aflat, ca altă dată Ionescu cel din *Nu*, în postura de marionetă metafizică: „Aud flacăra lui Dumnezeu, o văd, simt arsura ei. Din mijlocul flăcării un glas îmi vorbește uneori: ‘Ești un titirez’ – îmi strigă, și eu încep să mă învârtesc fluierând până cad pe jos amezit“.

• Matei Călinescu. Foto: M. P.

După ore sau zile în șir de plimbări neîntrerupte, susținute într-un ritm aproape mecanic, ca de somnambul, mersul aparent dement al lui Lichter își găsește totuși un centru al său, un paradoxal echilibru. Imaginea cercului se asociază și în microromanul călinescian cu o metafizică. „Evreul rătăcitor“ Zacharias Lichter, profetul-filosof al lui Matei Călinescu, își în-cercuiește, într-un fel de ritual hermeneutic, un anume *sens* transindividual, un destin:

... itinerariul lui devenea circular și silueta lui dădea ocol de zeci și sute de ori aceluiași locuri suburbane și sordide, ca și când i-ar fi fost cu neputință ieșirea din acel perimetru. Oamenii de prin împrejurimi nu puteau ca, într-un târziu, să nu remarce prezența lui băntuitoare ca o obsesie și încărcată, după ce cădea întunericul, de un sens ocult, straniu.

Alteori, lăsându-se în chip extatic devorat de „flacăra lui Dumnezeu“, profetul își face apariția în plin centru al orașului pentru a practica cerșetoria, ca pe un exercițiu de autoflagelare și asceză spirituală. El cerșește având pe buze replica mușlit-umilă „Ajutați un biet metafizician“. Îndemnul cinic al acestui discipol al anticilor Diogene și Antistene ar putea fi, cred, parafrizat, prin filtrul suprarealist al lui Jarry, ca „Ajutați un biet patafizician“.

Printre alte multe referințe livrești, organic integrate textului, titlul excentricului eseu romanesc al lui Matei Călinescu trimite, de altminteri, la romanul „neștiințific“ al lui Jarry, *Gestes et opinions du docteur Faustroll pataphysicien*. Tot un patafizician poate fi considerat și Lichter, a cărui meta-

fizică *à rebours*, parodică, e totuși cât se poate de serioasă. Utopia lui Lichter e, la rândul ei, un fel de univers patafizic desăvârșit, o societate ideală, cum altfel decât „perfect circulară“, compusă din hoți și cerșetori, „hoții jefuindu-i perpetuu pe cerșetori (care și munceau, dar fără să fie plătiți), iar aceștia din urmă trăind din ce se îndurau hoții să le dea de pomană“. (Verdictele lui Matei Călinescu despre societatea circulară de hoți și cerșetori, imaginată de personajul său, apar consemnate în faimosul volum semnat împreună cu Ion Vianu, *Amintiri în dialog*, fiind apoi antologate și la sfârșitul ediției a IV-a, „ediție definitivă“, a lui Zacharias Lichter, apărută la Polirom, în 2004). În mijlocul acestei utopii circulare, fie doborât la pământ de povara dogoarei divine, fie suspendat într-un copac, între pământ și cer, într-un interregnum al demonilor, se află cine altul decât Zacharias Lichter. Profetul ludic se neagă pe sine, dar se și afirmă mereu și mereu, cu orgoliu cartezian, drept *sum*, drept subiect deplin, autosuficient: „Eu, Zacharias Lichter...“.

La un moment dat, aflăm de la ocultul „biograf“ al profetului că singura libertate pe care Lichter și-o recunoaște e aceea de a-și iubi destinul. Or, nietzscheanul *amor fati* însemna tocmai a-ți iubi destinul în sensul de a ți-l crea, de a face ca *tot ce a fost să trebuiască să fie*. În-cercuirea vieții în scopul de a o resemantiza ca *destin*, sau, altfel spus, voința de putere ca voință de destin, era calea regală a lui Zarathustra. Ea apare ipostaziată și în partea a treia din *Așa grăit-a Zarathustra*, prin gestul simbolic al păstorului care trebuie să se elibereze de șarpele intrat între fălcile lui, mușcând capul acestui șarpe și desemnând astfel eterna reîntoarcere a Aceluiași.

Parabolele din roman, pline de corespondențe intertextuale, inclusiv referințe nietzscheene, sunt tot atâtea fragmente autonome, putând prolifera la infinit, ca tot atâtea cercuri hermeneutice. Miticul traseu circular, invocat de dansul și râsul profetului Zarathustra al lui Nietzsche, îi este propriu și lui Lichter. *Eul* autoproclamat al anacronicului Zacharias e transsubiectiv, arhetipal. Sau, cum singur se definește, el e *masca măștilor*, emblema eternei reîntoarceri. Lichter poate fi înțeles – mai ales prin dimensiunea sa transumană, de flacăra transcendentă, etern rotitoare – ca un *El Aleph* al lui Matei Călinescu. El cuprinde în sine nu doar dimensiunea arhetipală, ci și pe aceea metatextuală. Citim și recitim în personajul ficțional creat de teoreticianul literar ca într-un abis al oglinzii textuale infinite, așa cum era acesta prezent și în povestirea borgesiană. Un cerc inițiat al lecturii nesfârșite, o eternă reîntoarcere. ■

Lecțiile critice ale memoriei

Constantina Raveca Bulacu

CARTEA LUI Gabriel Dimisianu, *Oameni și cărți*, apărută la Editura Cartea Românească în 2008, oferă o istorie alternativă vie a peisajului cultural din România postbelică, cu accent pe fenomenul literar. Cu toate că volumul în sine nu răspunde nici formulei și nici exigențelor unei istorii literare convenționale, demersul memorialistic explicit „reparator”, lipsit de intransigența grăbită a multora și orientat programatic spre *adevăr* (un adevăr respectat în spirit, în măsura în care criticul se poate sustrage laturii sale subiective imprimare de experiența personală a martorului-participant la curgerea istoriei culturale și a existențelor particulare devenite materie istorisită și comentată) redă fragmentat evenimentele și personalitățile care au marcat o epocă expusă controverselor și anatemelor mai mult sau mai puțin justificabile. Rigoarea criticului literar și fervoarea scriitorului contextualizează și transformă aceste evenimente și figuri în secvențe antologice și în personaje convingător și viu puse în scenă. „Adopt – mărturisește Gabriel Dimisianu – postura insului care povestește și care caută să însuflească personaje. Mie însumi, în jurnal mai ales, îmi sunt personaj.”

Am adunat în *Oameni și cărți* – notează autorul în *Cuvânt înainte* – o parte din scrierile mele în care precumpănește elementul memorialistic și confesiv. Volumul *Amintiri și portrete literare*, din 2003, îmbogățit, devine aici una dintre secțiunile. A doua secțiune am rezervat-o câtorva fragmente din *Jurnalul reluat*, unele publicate mai întâi în revista *Ramuri*.

Cele patruzeci și opt de texte ale primei părți reprezintă evocări profesionist (și totuși sensibil) argumentate ale unor figuri accentuate din peisajul cultural postbelic. Remarcând (recurent pe parcursul volumului) precaritatea literară a vieții literare de dinaintea generației din care el însuși face parte, Gabriel Dimisianu revine mereu la atenția acordată celor „vechi”, afirmați în perioada interbelică – Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Lucian Blaga, Tudor Vianu, G. Călinescu, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Gala Galaction și alții –, cărora nu le reproșează

nici colaboraționismul, nici cedările, nici actele de conformism, deoarece

simplul fapt că existau public arunca punți peste o prăpastie, peste hăul creat de comunism între noi și spiritul vechii lumi dispărute. [...] Generația mea literară era fascinată de interbelic, cantonată sufletește în acel interval, un paseism pe care îndeobște tinerii nu-l cultivă, dar pe care noi l-am cultivat, pentru că în viitor totul ni se părea închis.

Prezența vechilor scriitori deschide reîntâlnirile memoriei cu scriitorii din vechea lume, povestind anecdote rafinat subversive, ai căror protagoniști sunt Victor Eftimiu, respectiv Al. Cazaban, dar și evocând primul eveniment public (de după anii de interzicere) în care Arghezi este ovaționat de către cititori la Biblioteca Centrală Universitară și mai apoi în stradă, secvență asupra căreia Gabriel Dimisianu revine pe parcursul cărții, așa cum procedează și cu alte evenimente și figuri care l-au marcat cultural și personal, fără ca acest lucru să atragă după sine o cedare susceptibilă a distanței critice. Anecdoticul nu lipsește nici din cele *Trei momente cu Tudor Vianu*, în amintirile fostului său student, profesorul exigent și omul generos care a fost Tudor Vianu desăvârșindu-se cu spiritul posesor al unui umor fin care îi „umaniza erudiția”. Jurnalul lui Gabriel Dimisianu se intersectează cu *Jurnalul* lui Gala Galaction și găsește în acesta sursa memorialistică în stare să umple golul creat în propria sa memorie de concentrarea exclusivă asupra rolului jucat de autor în vizita pe care un grup de studenți („cârd de copii” în varianta lui Gala Galaction) i-a făcut-o acestuia cu ocazia împlinirii a șaptezeci și cinci de ani, în 17 aprilie 1954. Acuitatea memoriei părintelui Galaction restituie întregul tablou, fostul student care scrisese poezia omagială (captiv în falia generată de emoțiile proprii performanței) reconstituind prin ea întreaga scenă.

Notorii încă, sau uitate de unii, naturile duale născute sub presiunea vremurilor îmbogățesc lista personalităților-personaje din volumul lui Gabriel Dimisianu. Un exemplu în acest sens este Ury Benador, „martor abstrac”, autist, la ședințele de îndoctrinare a scriitorilor din anii '60, dar și volubil interlocutor în discuțiile particulare pe care le are cu el criticul.

Reparator, discursul autorului redă o scenă din 1968, în care Geo Bogza îl înfruntă public pe Nicolae Ceaușescu, după cum refacă imaginea creionată de prea mulți în negativ a lui George Ivașcu, convins fiind că doar sfinții fac numai bine, că „oamenii trebuie judecați după efectele faptelor lor” și „după ceea ce a precumpănit în ce au făcut, binele sau răul” – lecție necesară în condițiile prea multor izbucniri intransigente activate și agravate uneori de ignoranță. O restaurare a imaginii prea negativizate suportă în paginile acestui volum atât Paul Georgescu, cât și Ov. S. Crohmălniceanu.

Scriitorilor din „generația războiului” le revine un spațiu important în acest produs al memoriei critice a lui Gabriel Dimisianu, în paginile cărții regăsindu-se Ion Caraion, Geo Dumitrescu, Mihail Crama, ultimul fiind descoperit printr-o ironie a vieții și în istoria birocratică a familiei criticului, deoarece un act emis în 27 august 1947 la Tribunalul județului Brăila, prin care mem-

brilor familiei Dimisianu li se recunoștea calitatea de cetățeni români, poartă semnătura „judeului supleant Eugen Enăchescu”.

Viața și literatura se întrepătrund dublu tranzitiv în fiecare întâlnire evocată în *Oameni și cărți*, fie că este vorba despre Fănuș Neagu, Ion Băieșu, Cezar Baltag, Ștefan Bănuțescu, Valeriu Cristea, Mircea Iorgulescu, Nicolae Manolescu sau Dumitru Țepeneag. Dinspre viață vine mereu impulsul corectiv, experiența ei filtrând judecățile și locurile comune ale culturii. Așa se întâmplă în cazul temei copilăriei furate de război (care bântuie în critica anilor '60), dar pe care Gabriel Dimisianu o refuză, apreciind că ea se constituie „pe un fals psihologic”, pentru că i se atribuia copilului felul de a reacționa față de război al omului matur și se ignorau disponibilitățile trăirii feerice ale acestuia.

Dincolo de talentul lor, figurile accentuate ale epocii sunt fixate de memoria autorului în aspectele cele mai frapante ale personalității lor. Astfel, *O vizită la Tudor Arghezi* (din perioada în care Gabriel Dimisianu era redactor la *Gazeta literară*) confirmă un profil „vital, agresiv și sarcastic”. Zaharia Stancu evocă autoritatea pe care acesta o radia și reconstituie anecdotic teatralitatea descumpănitoare, spiritul ludic exacerbat. O mostră în acest sens este reacția pe care Zaharia Stancu o are în fața unor înalți funcționari de partid în incinta Comitetului Central: el amenință că va emigra în Portugalia, unde va mătura străzile purtând o pancartă cu inscripția „academician măturător”, dacă mai este tratat așa cum este. Histrionismul și puterea, cuplu aproape infailibil și cât se poate de necesar în economia epocii, constituie armele cu care Zaharia Stancu a asigurat supraviețuirea unor drepturi ale comunității scriitoricești. Volumul reține și predispoziția ludică a lui Nichita Stănescu, vecinul lui Gabriel Dimisianu în „falansterul tinerilor literați” din strada Naipu 20, „bulimia culturală” a lui Sorin Titel sau „orgoliul creator” al lui Nicolae Breban.

În varianta din acest volum, *Jurnalul reluat* apare epurat de unele aspecte strict personale, de negativități virtual calomnioase, oculate uneori de inițiale sau de termeni generici, țelul criticului fiind acela *de a ilustra mentalități, nu de a-și încondeia contemporanii*. Mereu contrariat de trecerea prea accelerată a timpului, dar conștient de puterea înscrisă în supraviețuirea sa, Gabriel Dimisianu înregistrează trecerile în neființă și aniversările cu aceeași minuțiozitate cu care notează profesionist mișcarea vie și contemporană a literaturii.

Comentariile critice succinte, consistente ideatic, precum și aprecierile obiective de istorie literară pigmentează fericit un jurnal cultural savuros și rafinat, creat din miezul lumii prezentate, bogat în imagini de istorie literară și conștient de intervențiile complementare și bidirecționale ale existenței cotidiene. Adoptând ipostaza de personaj în detrimentul celei de instanță infailibilă, obiectiv (atât cât poate fi cineva din interior), echidistant și neresentimentar, Gabriel Dimisianu oferă o lecție de adevăr (chiar dacă este un adevăr filtrat de experiența personală) și de memorie critică. ■

Luneta lui Ropa

Adrian Buzdugan

„Graben macht frei!“

R. A. PATAPOV, *Registrul*
(în traducerea lui OTTO GRÄNER)

ÎNTR-O BUNĂ zi se hotărî să nu se mai ducă la lucru.

§

Prima zi se uită calm, la cer. A doua zi și următoarele la fel... După o săptămână i se contură prima interogație pe care, din bun-simț, încă nu o numi magistrală: „De ce nu cad norii?“

§

O problemă părea a fi Soarele... pe acesta putea să-l măsoare cu atenție doar în zori și la asfințit, în rest îl orbea. Fix în amiază de-l privea, ochii prindeau să-i lăcrămeze, și-n plus, îl moleșea.

§

Încercă în alt mod: „Ce sunt eu? Eu sunt o piatră“.

Stătu nemișcat ceasuri în șir. Simțea „li-niștea golului“, cum zicea el, asta până începură mațele să-i ghiorăie. Îl supără gândul că totuși pietrele nu ghiorăie. „Câteodată! eu pot fi o piatră...“ își reglă el gândul. Câteva clipe mai târziu simți o presiune în vintre și trebui să se ducă unde se duc toți oamenii, zilnic sau din când în când... „Stai puțin! Piatra nu se...“, asta îl îndureră, iar până-n seară găsi o altă duzină de lucruri care-l deosebeau de piatră.

§

„Poate că sunt ca și cerul!“ Imobil și cu gândul gol semăna cu cerul senin; gândurile-i veneau apoi ca norii, arareori, când se concentra, era ca și cum norul staționa... „Dar eu plou?“ se întrebă el. Poate că lacrimile puteau fi asemuite cu ploaia. Poate...

§

Într-o zi zgrepțănă cu un bețișor pământul uscat și atunci... îi veni! „Acțiunea!“, aproape că-l podidi plânsul: dăduse peste cheia, dacă nu chiar șperaclul căutărilor sale!

Începu să sape.

§

Își continua săpatul și gândurile în singurătate... Doar un coleg de muncă îl căutase după vreo două săptămâni de la Întorsătură, să-i ceară o cazma. Îi aduse și partea din salariu pe care nu o băuse pe drum.

§

După vreo cinci metri, observă că ba pământul se scurge înapoi în groapă, ba pereții se surpă ușor.

„Pământul *grapidivează!*“ își notă el fenomenul.

Acest lucru îl remedie prin introducerea unor întărituri și schele din lemn.

§

Într-o zi schimbă câteva vorbe cu profesorul Ulason, care venise cu recensământul. Acesta îi văzuse groapa și-i recomandase să citească niște filosofie.

„Filosofie?! Ce-i aia?“ așa că profesorul și-a dat drumul la gură și-a aflat că filosofia nu-i de fapt o carte sau o știință clară, ci

este scrisă DIFERIT de mai mulți autori! „Cam cum ar fi viața, deci!“ mormăise el și profesorul îl aprobase cu uimire. În ciuda protestelor sale, la despărțire îi promise că-i va aduce ceva filosofie...

§

De la zece metri senzația de sufocare fu dublată și de niște vedenii, în general cu persoane necunoscute.

Rezolvă totul a doua zi prin modificarea unei instalații de irigații și o bobină de la o stație de *iepurare* a apei, la care legă câteva furtunașe de culori diferite; la cască își montă și un adânciometru inventat pe loc. Își dădu seama totuși că nu trebuie să folosească prea multe utilaje, întrucât „*Tehnicul*“ nu are nicio treabă cu *Spiritul!*

§

La înmormântarea lui Viorel, unchi-său, renunțase la slujba plicticoasă și discutase cu groparii din cimitir.

Aștia-i spuseră că e bine că s-a apucat de săpat, că-i o ocupație sigură și serioasă și se câștigă bine, „Poți să sapi și pe la om pe-acasă!“ Înșă pe el nu-l interesa câștigul material, „Doar groapa în sine!“ Groparii rânjiră, iar unu' mai șmecher îi preciză că mai auzise o dată că trebuie să sapi groapa ca Melinte Tanatu sau Tanatou Melente, ceva în genu' ăsta...

§

Se mai uită o dată cu atenție la rezultatul muncii lor și nu se abținu să nu le zică superior:

– Aveți fundul gropii limitat!

– Păi și de ce-o sapi, dacă nu pui ceva în ea?! se mirase unul.

Se mai gândise deja la utilitatea gropii: „Într-o gropiță poți pune semințe, într-o gropișoară – un puiet, un stâlp, într-o groapă – un om, o clădire, o comoară furată etc.“

– Înșă Pământul *rodește* omul? îi întrebă el sfătos.

– Vezi bine că nu! se bălbâi unu' cu bască.

– Pe căine! păru că spune altul.

– Deci, vorba proverbului: „Dacă pui, scade, dacă iei, crește!“

– Așa e!

– Așa este! încuviințară ei.

§

Săpatul progresa, încet și sigur „ca și gândul“!...

§

Pe una din cărțile aduse de profesor o deschise la întâmplare și citi puțin despre unu' care se urca să vadă soarele – or, prin experiența asta trecuse și el; o puse deoparte. Pe-a doua se uită puțin la-nceput, unde zicea că autorul când murise spusese că este bine – iar el spusese că este bine de când avea patru ani și-l legau de pătuc înainte de a-i pune călușul – și se opri puțin și la ultimele rânduri ale cărții. Pufni. Autorul vedea că sunt stele deasupra lui!...

Le dosi într-un ungher al odăii și socotii, pe drept cuvânt, că e înaintea lor cu cer-

cetările! Astea erau banalități, el se apropia de ESENȚĂ!

§

La un anumit moment al săpăturii, găsi un ban. Îl șterse și-l examină, „prețios, dar nu VALOROS!“

Un timp îi mai dăduseră de la uzină niște salarii care-i compensau lipsa, cum înțelesese el, apoi începuse să-și vândă colecția de timbre, ambalajele de la cutiile de tarhon etc. Primea și niște stipendii de la o fabrică de mătâni, iar suma rezultată îi era suficientă!

„Un mijloc! Avansează POSESIA – laolaltă cu ceilalți!“ îl aruncă.

§

Când veni din nou Ulason și-i returnă volumele împrumutate, îi spuse că are suficientă cultură în cap, iar scrierile ălora îi sunt de prisos. Îi aminti și lui ce-i spusese învățătoarea sa pe timpuri: „Jumătate din răspuns se află-n întrebare, cu condiția să o pui bine!“ Profesorul îl întrebă dacă a citit un german c-un nume încâlcit, tare fistichiu, și i-a spus că da, numai să scape de el, că îl cam plictisea.

Avea nevoie de atmosferă!

§

Zilele de odihnă le schimba metodic... Două luni împărțite la patru, după fiecare echinocțiu și trei nopți relax, după eclipsa dinspre nord.

... Așa nu deranja pe nimeni!

§

Odată tușise și observase că tusea lui avusese ecou de groapă. De la diferite adâncimi, ecoul era diferit și-și notă cu niște semne originale legătura dintre tăria sunețului și gradul de aflare în groapă.

§

Mult timp abandonă groapa și lucră cu semne. Apoi le înconjură în cercuri. Apoi intersectă cercurile... Scorni alte semne. Apoi încercă laolaltă cu cifre și se încurcă... „Nu, așa nu merge!“ și, în plus, se distanța nepermis de mult de realitate și cuvinte!

Reveni la groapă.

§

Totuși groapa sa era suficientă „Spațiul privilegiat al gropii!“ se gândi el...

Se hotărî să mai sape o a doua groapă, pentru că „putea să influențeze și spațiul la o adică groapă!“, iar acest lucru îl notă cu lux de amănunte, întrucât i se păru rezultatul clar al unei metode de „deducțiune mintală“.

§

Bine că nu se apucă!

„Oricât de departe ai săpa-o pe-a doua, în cele din urmă tot s-ar ajunge lângă prima“ judecă el. Groapă lângă groapă și tot așa groapă lângă groapă... „dar cum sapi groapa sub pământul scos din altă groapă?!“ Unde duci pământul? Și dacă l-ar transporta pe Lună?... Suma gropilor ar da temeiul – esența Pământului!

Dar Luna ar deveni Pământ?

„Dar pe temeiul nud n-ar mai putea exista oamenii!“

§

Pe la vreo treizeci de metri adâncime, hârlețul se lovi de piatră. Încercă să-i dea de capăt tot săpând în lături. Nimic. Aceeași piatră! După câteva zile și nopți descoperise o mare suprafață a *aceleiași* pietre!

În vremea odihnei își ridică la un moment dat obosit privirea și zări peticul de cer mărginit de buza gropii.

Un zâmbet liniștit îi destinase fața încordată:

„Aha! Deci LUMEA e un fel de sandviș! Piatră – Eu – Cer!

Piatra e temeiul, cerul capătul, iar restul e umplutura!“

§

Prin martie, veni o delegație de la un baraj.

Cei care-i inspectară groapa îi propuseră să devină *tehnician groapar* cu drepturi depline, nu suplinitor... Îi refuză scurt:

– Prea multă mâncătorie-n sistem!

§

Pe movila rezultată din pământul scos, își făcuse un soi de căbanuță. Adunătura de pământ avea doar șapte-opt metri înălțime, ceea ce-l făcu, prin comparație, să comprime:

„Nu pe cât ai săpat stai, ci pe cât ai scos stai!“

§

Și de ce n-ar fi așa, ca un substrat general, de la care vin și înspre care se duc toate lucrurile? IDEEA îl fascină! Dar oare ar putea fi acest „principiu“ – cum îl denumi el pe moment?

§

Îi zise „fletăr“, „Fletărul lumii se ascunde permanent!“.

„Sau fletărele lumii?“, își dădu seama însă că el nu știe nimic despre fletăr, chiar dacă-l inventase!...

§

– Fletăr – *fleter* – i se spuse că sună prea germanic!

– Atunci, de ce nu, fletăr sau flehtăr?

„Dar dac-au existat pri-fleatăre?“, interogația asta îi asurzii intuiția!

§

„Oare, de-a lungul timpului, au mai gândit și alții așa?!“, „de-a lungul timpului“, mormăi el... „Eu cred că sunt, în momentul ăsta, DE-A LATUL timpului!“

§

„Omul dislocă timpul, dacă timpul, cumva, are vreo existență exterioară...“

Se opinti în gând, iar asta i se păru remarcabil: „Să te-opintești în gând! Să te opintești cu gându-n gând!“ Trei nopți la rând visă despre migrația cocorilor; zbate-re de aripi liniștită, cu SCOP!

§

Care era totuși rostul lui?

Care era rostul lumii?

„Erau reductibile una la alta?“

Privirea îi căzu pe o piatră alburie, scoasă de demult din groapă. „Eu sunt o PIATRĂ...“ murmură el din nou și atunci îl lovi!

§

Trei erau din groapa lui, celelalte le luase din gropi diferite, de pe drum... una o primise chiar!

§

Mult timp le cântărise și măsurase, însă le înșirase aiurea... Apoi îi mai veni: „Nu-i chestia de dimensiune, e chestia de potriveală!“

§

Cele șapte pietricele cu reflexe sticloase le așeza într-o schemă numai de el știută, și asta doar pe teren nisipos, după-masa la 3, după ploaie... Dintr-un anumit unghi, o dată la un minut și unsprezece secunde vedea clar LUMEA!

§

Timp de o lună adunat văzuse lumea clar cam un minut și șaptesprezece secunde, pe ceas! A doua lună, cu două secunde mai mult, iar a treia și-a patra, mai deloc – nu plouase! Se gândi că uitatul la ceas îi ia din timp, așa că următoarele luni nu mai cronometră văzutul clar. „Pare o veșnicie!“, murmură el.

§

... Și iar se întunecă: „Pare sau este?“ și lovi și cu pumnul în masă pentru că-l lovi-seră alte două INTEROGĂȚII!

Ce este veșnicia? și Ce este timpul?

§

Următoarele zile se uită înfrigorat pe însemnările și calculele făcute în ultimul an. Seninătatea îi reveni; avea din nou o CHEIE!

Timpul apărea doar în legătură cu ceasul, veșnicia, cu capul lui!

Ceasul era un mecanism de măsurare, el era un... om... Mecanismul era făcut tot de om, tot de un ALTUL ca el!

Apărea și el și *altul* ca el!

„Deci nu ce este omul, ci «CE ESTE OAMENII?»!“ somnul îl prinse cu zâmbetul pe buze...

§

Se trezi cuprins de sudori reci: „Dar oamenii ESTE? Când dorm?“

§

A doua zi, o luă de la capăt, metodic: „Unu' e laș, altu' e ipocrit, altu' e scund. Eu nu sunt așa!“

„Dar cum este oamenii?“, reglă: „Ce sunt oamenii?“

Până-n amiază rămase doar cu atât:

„Oamenii ESTE“.

§

„Însă nimeni nu este EU!“, își notă chestia asta și se culcă la loc.

§

Un timp s-a gândit și dacă este cazul ca învățătura să și-o transmită prin scris ori prin viu grai, dar chestiunea asta i se păru... mult prea meschină, odată ce „Punctul Terminus“ nu fusese atins.

§

„Da' Dumnezeu unde este în treaba asta?!“...

„Sau el este chiar întrebarea? Sau pe el îl întreb?...“

„El n-are cum să fie răspunsul! Pentru că răspunsul este *altceva* de fiecare dată! Este alt-ceva-anume!“

„Sau el mă întrebă?!“, fu consternat...

§

„De ce am fost și nu – nu am fost?“ Nu îi plăcu formularea!

„Ce-ar fi de n-aș fi?“ se atenționează: „De ce eu sunt și nu sunt mai degrabă?“

§

În cele din urmă, când văzu în mai multe rânduri niște băieți pe-un maidan, se hotărî și-i chemă în ogradă.

Dimineața și seara, în două grupe, le explica ce și cum descoperise.

§

Băieții îi spuneau Ropa, prescurtare de la Roman (Aleksandr) Patapov... Nu-i displăcea la modul absolut... îi displăcea doar când se gândea la posteritate...

§

Grupa de seară o desființă prima, când văzu că în timpul pauzelor aruncău cu coloșoare făcute din însemnări în groapă.

Peste un timp desființă și grupa de dimineață: unul dintre flăcăi vroise să-i șutească o piatră!

§

Realiză că ÎNVĂȚĂTURA sa nu putea fi transmisă așa... de-a imediatele... și oricui...

§

Acum vreo zece ani a dispărut. Nimeni nu poate preciza cu exactitate ziua, odată ce nu primea vizite regulate.

Unii spun că s-a dus pe mare, înspre Oceane, întrucât despre apă spusese că „e VITALĂ, și totuși secundară!“ „Nu se poate trăi fără ea, dar se poate gândi fără ea!“ Deși îl contestaseră mari oameni de știință, el spunea că aici intervin „scurgerea“ și „mișcarea“ care „îngreunează procesul gândirii, deși o fac să progreseze!“ Sondorul W. v. Biermann, care pare că l-a înțeles cel mai bine, îi aduce în sprijinul acestei presupuneri afirmația: „Chiar trecând prin actul de poziționare-în-străfundul-lumii, până la urmă tot la ELEMENTE ajungi!“

§

Alții spun că pur și simplu SE EVAPORASE!, se legase prin gând cu TOT! Pe direcția asta intră și catrenul lui L. Pariev dedicat Gânditorului: „Tăcut se așternu pământul / Pe groapa sa, / Dar pe el / – nu“, catren care a intrat de altfel în anonimatul poeziei universale.

§

Gurile rele spun însă ori că se ascunde, ori că s-a ascuns în GROAPĂ și ăștia l-au îngropat de viu...

Oricum, corpul nu i-a fost descoperit (până acum).

§

Cele aproximativ vreo două sute de caiete și carnete rămase fac acum obiectul unei ediții complete în 80 de volume. Englezii le-au botezat *Diguitoarele*, deși mulți adoptă ca titluri: *Carnetul mic, Caieteleul, Caietul mare și bleu, Vocabularul, Socotitorul* etc.

Cert este însă că mulți alții consideră că nu acestea reprezintă nucleul dur, și, poate, pe bună dreptate!

§

Mult timp groapa a fost întreținută, adică păstrată așa cum o lăsase Patapov. Au venit mulți cercetători, filosofi, gropari etc. ca s-o vadă, s-o fotografize, s-o măsoare, s-o studieze... Apoi a fost lăsată în paragină, iar când o fetiță din cartier a picat în ea și era să dea în dambla, au astupat-o.

§

Cele șapte REPERE se află la muzeul din localitate și sunt expuse publicului sau gânditorilor fix după 3 p.m., dacă plouă...

Firește, nimeni n-a mai reușit să le potrivească...

Pe capacul gros, de sticlă, care le protejează, cineva – probabil un discipol de seară – a scrijelit: *luneta lui Ropa*.

■

Succesul ca blestem

Gelu Ionescu

DESPRE LIVIUS Ciocârlie și despre cărțile sale – m-a surprins, văzîndu-i bibliografia, cît de multe sînt – s-au făcut (sînt aproape sigur) toate observațiile și analizele inteligente, de profunzime, definitorii pentru originalitatea sa etc.; prezența lui în viața literară și intelectuală se bucură de multă prețuire din partea confrăților, de multă simpatie, și cărțile, și omul. Opera lui (cu siguranță se va crispa cînd va citi cuvîntul „operă“, care îi contrariază lamentațiile sale favorite, ținînd, mai ales, de obsesia notorietății pe care a dobîndit-o prin ani, dar căreia i s-a împotrivit din toate puterile, obsesie de care nu reușește să scape pentru a deveni, cum mereu o repetă, cel mai banal... anonim), opera deci s-a clădit din dialogul cu lumea, cu cărțile, cu viața sa și a celor apropiați, cu ideile sale și ale altora, la care meditează, am spune, continuu; nu e o operă de ficțiune, cîtuși de puțin de acțiune, cu eroi și lovituri de teatru. Și alții și-au scris cărțile folosind armele jurnalului și ale memorialisticii de toate felurile, ale dialogului eului lor cel mai intim cu lumea. Nimeni însă n-a întins coarda vieții intime (foarte discretă totuși – paradoxal!) și a autoanalizei atît de departe (cel puțin în literele de limbă română); de fapt, „suprafața“ vieții intime, „coaja“ ei, din care se presimte miezul – deloc calm și împăcat; ar fi foarte „deștept“ să spun că, prin memorialistica atît de împlîntată în viața sa, Ciocârlie a creat un fel de „ficțiune“, că el este „romancierul“ vieții sale, al „personajului“ pe care l-a construit din materialul existenței de zi cu zi. Se poate spune asta – cred că e o evidență și, ca tot ce este evident, poate fi și fals (iarăși o „idee“ de mult pierdută în cîmpia banalității).

Eu cred că Livius Ciocârlie are cititori fideli, nu cred că mulți, dar sigur printre confrăți sau printre oamenii ce se hrănesc cu reflexia. Și ei nu sînt dezamăgiți și pentru că autorul practică, cu modestie, dar frecvent, paradoxul; mai mult, îi place să-l „demaște“ și apoi să-l contrarieze. Chiar cînd e vorba de celebrități și texte clasice: a se vedea bibliografia. Între cititorii săi fideli mă număr; constat, uitîndu-mă în trecut, că textul de față este al cincilea care se referă la cărțile sale în nu mai puțin de 30 de ani: ceea ce pentru mine, care am scris puțin și dezorganizat, e – aproape – un semn de... panică; mă liniștesc singur pentru că explicația e simplă: între mine

și Livius Ciocârlie a trecut, de cînd ne-am cunoscut, boarea unei amicitii, unei familiarități (cel puțin pentru mine). Chiar de la prima sa carte de memorialistică (să zicem) pînă la cea mai recentă dintre ele, te uimește persistentul său „delir de modestie“, voluptatea de a regreta – și acum – că n-a rămas un obscur dascăl de țară, de pildă, fără o identitate publică, fără nume, cît mai departe de succes (un cuvînt care îl irită – de aceea îl și folosesc), de notorietate. E mai mult decît o poză, e mai mult decît un răsfăț (i se potrivește această calitate-defect?), e mai mult decît o boală a eului „atrofiat“, mai mult decît un simptom de masochism. Sau un fel de bovarism cu semn schimbat. Toate aceste observații – precum și interpretările adecvate – cred că au fost de mult repertoriate chiar de către un neglijent cu posteritatea cum este Livius Ciocârlie. Este foarte posibil, cum scriam și mai sus, ca alții să fi desfăcut lacătul misterului. Eu nu am găsit o cheie mai „inteligentă“ decît aceea pe care am încercat-o acum, aici – chiar dacă nu e deloc prima tentativă pe care o fac; cele câteva cărți scrise de autor (după debut, cînd admiram pe teoreticianul literar capabil să mai vindece ceva din alergia ereditară a criticii literare neașe la teorie) pe care le-am citit, inclusiv cea de față sau, destul de recent, *Bătănețe și moarte în mileniul trei*, m-au incitat să o caut (cheia...), întrucît mă „priveau“, ca să zic așa, mi le „însușeam“, ca să zic așa, se lipeau de mine, care eram – sînt – numai cititorul lor; ceva care nu e admirație, nici gelozie, nici identificare, nici complicitate: un fel de amestec din toate acestea, ceva inomabil, deci. Se poate spune că a scrie despre un autor pe care nu prea reușești să-l definești (cartea *Cu dinții de lână* e mai ușor de încadrat în cataloagele genurilor literare) e chiar mai puțin decît o gratuitate: e o victorie (așa, ca să practic și eu paradoxul pe care Ciocârlie îi place atît de mult a-l înfrunta).

Prin urmare, *Cu dinții de lână* (subintitulat *Jurnal 1978-1983*) numai pare a fi ceea ce este, interesînd mai mult – sau mai puțin – pe cei care citesc memorialistică, preferînd-o ficțiunii – și nu se poate spune că vor fi dezamăgiți. Numai că – și de aici începe devierea jurnalului – jurnalul e „livrat“ cu anul, nu cu zile, săptămîni sau luni. Dar Crăciunul este totuși Crăciun, vacanțele sînt vacanțe, cursurile la facultate (în general nesatisfăcînd exigența diaristului) sînt cursuri, oboselile sînt mereu și pretutindeni prezente. Zilele și cozile se repetă, uitucul se păzește a se contrazice, viața literar-universitară este o blîndă, dar inevitabilă silnicie, prietenii sînt deseori amintiți, fără prea multe detalii. Viața de familie domină o latură principală a vieții, povestirea viselor o alta – autorul le notează cu o vrednicie de invidiat, mai ales pentru mine, care nu știu cum să le boicotez mai eficient. Ar mai fi o preocupare constantă de remarcat: atenția pentru meteorologie, vremea e consemnată cu grijă, cu mai multe detalii și consecințe directe decît o făcea, cu mai mult de un veac în urmă, Maiorescu însuși. Eu nu țin jurnal, dar mă uit cu regularitate la buletinele meteorologice, în general sînt mulțumit de prognoza lor (în Germania în genere, în Bavaria, în special), dar le confrunt zilnic cu ceea ce constat eu, cu un foarte bun barometru, care m-a costat destule parale. Deci mă simt, aici, chiar frate cu Ciocârlie. Cei cîțiva ani menționați în jurnal sînt identici – cresc numai mizeria și lipsurile din ce în ce mai umiltoare,

dar nu și lamentațiile care ar fost absolut normale –, cresc și cele două fiice, care încep să-și facă drumul lor în viață fără a se lăsa prea dirijate de tatăl lor. Sau cel puțin așa pare – nu e însă exclusă timiditatea lui. „Axa“ vieții familiale – și nu numai – este (doamna) T (situabilă la antipozii vieții românești a doamnei T. din *Patul lui Procust*). În mod evident – și literar, ca să zic așa –, ceea ce citim e numai partea selectată dintr-un jurnal pe care îl bănuiesc (greșind?) mult mai colorat și mai bogat în detalii: în reproșuri, ironii, refuzuri, poate și efuziuni, sigur melancolii etc. A primat deci intenția egalizării, monotoniei anilor în care dinții de lînă nu puteau mușca o dictatură socială și politică, cea care sufoca pe oricine. Nu numai că, în versiunea dată, autorul se ferește a face considerații sociale și politice directe (doar cîteva, în goană), se ferește și (bănuiesc) pentru a nu se „arăta“ mai erou decît fusese. (Și apoi povestirea umiltoarei vieți cotidiene e destul de concludentă.) Atitudine care merită tot respectul – de altfel, nu respectul altora lipsește din viața lui Livius Ciocârlie –, mai ales că, la sfîrșitul cărții, citim fragmente din dosarul său de urmărire de către Securitate, pe care Livius Ciocârlie îl va fi citit cu uimire, el fiind toată viața obsedat de „ambitia“ insignifianței sale, atît de dorită, dar atît de ratată în viața sa publică; o notorietate deci pe care a dorit să o evite, să o reducă la maximum, nu numai nereușind, dar chiar avînd efectul contrar (nu voi repeta cele spuse dintru început).

Am citit falsul (pe jumătate) jurnal al lui Livius Ciocârlie în trei zile. Cunoșteam aproape toți protagoniștii, chiar și multe referințe; nu știu cum vor fi citit acei care cunosc numai numele prezențelor și fața lor trecătoare. Ceea ce ar putea fi memorabil pentru aceștia și (de presupus) pentru cei care vor veni ar fi un „patetism al derizoriului“ cu care Ciocârlie își impregnează cartea, un fel (uneori strepezit) de a glumi cu mizeriile materiale ale vieții cotidiene sau chiar cu unele impasuri din viața de zi cu zi, cea publică sau cea de familie. Cititorul ce trece însă și dincolo de coperti poate simți vibrația (neînteruptă) a celor „nenumite“ sau abia presimțite.

Așadar – din două, una: sau Livius Ciocârlie trece prin viață ca un fel de gîscă prin apă (cum i-ar plăcea să se constate public), sau folosește limbușia chiar pentru a ascunde ființa sa de care se... teme. Om timid și tăcut, lipsit de orice agresivitate, cu silueta sa fină și ezitantă, cu chipul său de amant romantic, așa trece Livius Ciocârlie prin viața noastră literară, cu o notorietate binemeritată. „Laudele nu-mi remon-tează niciodată moralul, mă fac să mă simt impostor“ (p. 202). Dacă e așa – și am putea umple o cronică întreagă cu citate autodiminuante aflătoare numai în cartea de față –, atunci, neconsolabil pentru „impostura“ sa publică ce creștea mereu, ar fi trebuit să... tacă, pentru a nu-și mări impostura însăși. Dacă nu a făcut-o este pentru că scriitorul nu poate să tacă, nu a putut și nu va putea niciodată să tacă, să se (ne) amăgească cu vocea sa stinsă și ezitantă cu care se prezintă omul în lume, dar cu maldărul de cărți care stă înfipt în bibliografia sa. În vocația mai puternică decît orice panică. La Judecata de Apoi, ceea ce va prezenta Livius Ciocârlie ca fiind păcate vor fi contabilizate ca virtuți, chiar dacă el nu e deloc convins de existența unui Dumnezeu în lumea în care a trăit, a citit și a scris cu „talent“ – iată iarăși un cuvînt

pe care îl folosesc exact pentru a-l irita! Căci la naștere, o ursitoare ironică pare a fi mormăit printre dinții (de lână): te blestem să ai succes!

În final, pentru a-i procura (totuși!) încă o satisfacție, voi spune că în cărțile sale – mai nou în rubrica sa din *România literară* – există destule platitudini, poate fi liniștit. Dar, ca să iau o jumătate din satisfacție înapoi, mai adaug că banalitățile ce i se pot contabiliza în eternitate sînt cu mult mai puține decît ale aceluia cu o reputație literară comparabilă.

P.S. Cum spuneam, apar și eu ca personaj în *Dinții de lână*. Cîțva timp, cu numele semnăturii de mai sus. Apoi, odată cu apariția mea la Radio Europa Liberă – pe care el o socotește de proastă inspirație –, devin... Geluțu. Tot așa îmi spune de mulți ani și directoarea revistei de față. În jurnalul lui Mircea Zăciu, în care folosește pentru a mă numi un pseudonim cu care am corespondat cu Ion Vartic, și anume Tonio Kröger, de la un moment dat devin... Tonino. Matei Călinescu mă „mîngîie“ uneori cu... Gelianu, Roger Cîmpeanu îmi spune Gelușu, la fel și Cosașu. Dacă vreau să iau lucrurile în serios, așa cum le ia Livius Ciocărlie, ar trebui să constat că am o vocație a diminutivului (pe care el ar putea-o invidia). Sau, mai grav, o ieșire ratată din vîrsta cea mai fragedă...

Fascinația eseului

Julian Boldea

PREOCUPĂRILE CRITICE și eseistice ale lui Ștefan Borbély se înscriu într-un dublu registru tematic: literatura română, prin cronici literare ale unor cărți mai mult sau mai puțin semnificative ale actualității, și literatura comparată și universală, prin eseuri și studii temeinice, bine articulate teoretic, cu o deschidere conceptuală amplă, dar și cu resorturi analitice riguroase. Într-o semnificativă *Laudă a eseului* cu care se deschide volumul său *Grădina magistrului Thomas* (1995), Ștefan Borbély circumscribe datele cele mai importante ale acestei specii literare, ce se dovedește a fi „arta specifică a solitarilor“. În chip surprinzător, poate, eseistul definește eseul prin opoziția față de critica literară, precizând independența și „individualismul“ ca mărci stilistice gnoseologice esențiale ale eseului, față de spiritul ancilar și caracterul „bigot“ al analizei de text. Cultivând plăcerea cvasisenzuală a degustării esteticului, fără să eșueze în frivolitate stilistică, eseul unește „toleranța cu aventura extremă“, adoptând o retorică fluctuantă și liberă, ce se pliază perfect pe obiectul investigației, fără să-i epuizeze însă semnificațiile și savorele expresive. Eseistul nu e, în viziunea lui Ștefan Borbély, nici critic literar (pentru că e lipsit de „disciplină intelectuală“, de un viu sentiment al „cenzurii interioare“ – dimensiuni ce validează, în fapt, prestația sa dezinvoltă, lipsa sa de complexe și inhibiții în teritoriul pe care îl ia în stăpînire. Modul de structurare specific acestei specii litera-

re e, spre deosebire de opera critică, dezvoltarea „progresivă“, acumularea gradată a ipotezelor și temelor asumate, eseul reflectând astfel „foamea de infinit pe care o încearcă cel care îl practică“. Concluzia acestei *Laudă a eseului* dezvăluie, indiscutabil, mobilurile estetice și resorturile psihologice ale demersului autorului, punându-ne în fața unui gest de o extremă luciditate și pregnanță gnoseologică: „Să credem în el [în eseu, n.m., I. B.] și să-l cultivăm, nu numai pentru că exprimă un sentiment de viață contemporană, ci și fiindcă ascunde un element dificil de găsit în celelalte genuri ale exegezei literare: sublimul sentiment al jocului și eșecului spiritual“. Lectura pe care o practică Ștefan Borbély în *Grădina magistrului Thomas* e una cu vâdite deschideri filosofice, eseistul fiind atras, în aceste pagini, de aspectele literare mai puțin frecventate de exegeză, care-și păstrează o doză însemnată de nedeterminare sau de mister. Fascinat mai curînd de „faliile“ ori zonele de umbră ale textului și ale experienței scripturale, eseistul exclude din interpretările sale orice poncif, orice „idee primitivă“, înțelegînd demersul creator într-un mod nuanțat. Fie că abordează literatura română – *Experiența lui Argezi, Complexul lui Nesus (Liviu Rebreanu), Izvorul Alb, Un caz de compatibilitate limitată: Maitreyi, Corespondențe Rilke – Blaga*, fie că explorează spațiul literaturii universale – *Ritmurile corpului în Grecia antică, Drumul spre Nietzsche, Experiența lui Kafka, Laudatio mortis (Thomas Mann), Grădina magistrului Thomas (Hermann Hesse)* etc., eseistul înțelege să îmbine „feroarea unui stil critic inspirat“ (Gheorghe Perian) cu o incontestabilă rigoare metodologică, ce așază eseurile sale sub semnul unei geometrii suple, în care lipsa de prejudecăți nu devine ea însăși prejudecată. Între rigoare ideatică și suplețe a interpretării se situează și comentariul dedicat lui Argezi, în care eseistul observă prezența a două tentații ce îl încearcă pe autorul *Cuvintelor potrivite*: „ispita de a se substitui divinității absente“ și, pe de altă parte, „ispita tăcerii, a renunțării și a întoarcerii, singura care păstrează intactă esența imaginată a actului poetic“. O imagine „bifrons“ a lui Rebreanu are, de asemenea, numeroși sorți de adevăr, căci eseistul ni-l înfățișează pe autorul lui *Ion* ca „pe un suflet neliniștit, scindat între tulburătoarea chemare a tenebrelor și voluptatea iubirii celeste“. Subtile și riguroase, incursiunile în operele lui Kafka, Thomas Mann, Hermann Hesse surprind, într-un limbaj „economic“ prin precizie, dar și fascinant prin coloratura afectivă, sensuri și dimensiuni mai puțin cunoscute, într-un demers interpretativ de amplă respirație ideatică.

Visul lupului de stepă (1999) e structurat în două mari secțiuni (*Teme românești și Teme străine*). În secțiunea consacrată comentariilor despre literatura română, eseistul ne vorbește despre gândirea gnostică și scrierile lui Blaga, despre *Cartea Otlului*, analizată prin grilă alchimică etc. În partea a doua, mult mai substanțială, regăsim un *Eseu despre zaruri* (un excurs în istoria acestui topos, de la egipteni la Mallarmé), precum și texte despre relația dintre Freud și Jung, despre toposul insularizării la Thomas Mann, despre *Lupul de stepă* de H. Hesse, analizat din perspectiva unor scenarii inițiatice, sau despre forțele germinatoare din *Elegiile* lui Rilke. Ștefan Borbély este atras însă și de o problematică a actualității teoretice, prin abordarea unor

concepte cu răsfrîngeri extrem de moderne, de incontestabilă deschidere intelectuală (ideea de Mitteleuropa, ecumenismul, New Age etc.). *De la Herakles la Eulenspiegel: Eroicul în literatură* (2001) e o carte în care, servindu-se de o bibliografie impresionantă, autorul reușește să delimiteze semnificațiile majore ale toposului eroicului, pe baza unei dihotomii, susținută cu argumente viabile, între eroic și antieroc. Eroicul stihial e primul palier al arhitecturii eroicului, cel de al doilea fiind reprezentat de eroicul solar și civilizator. Autorul subliniază, în același timp, și caracterul dual al statutului eroului, capacitatea sa de dedublare, de autodepășire fecundă. Una dintre prejudecățile pe care eseistul caută să le dezamorseze este aceea a configurației preponderent solare a eroicului, conform unei scheme reductive care trebuie să fie relativizată: „Se recunoaște cu ușurință în această schemă reductivă – foarte persistentă, de altfel – formula eroului civilizator, care nu epuizează nicidecum registrul, dar, în foarte multe cazuri, îl înlocuiește. De regulă, atunci când vorbește de «erou», lumea are în vedere tipologia eroului civilizator“. *Proza fantastică a lui Mircea Eliade: Complexul gnostic* (2003) reprezintă un demers hermeneutic demn de interes, în care eseistul subliniază relația dintre resorturile fantasticului eliadesc și cele ale reflexelor mitice, cu accentul așezat asupra toposurilor thanatice: „prozele fantastice duc, aproape fără excepție, spre moarte, *La țigănci* nefiind, nici ea, o excepție, în această privință. E copleșitor cât de înrudite sunt mecanismele fantasticului și cele ale morții din opera lui Eliade“. *Cercul de grație* (2003) e o culegere de cronici literare, expozițive, explicative și interpretative, într-o tonalitate echilibrată, deloc resentimentară. Atrag atenția comentariile despre Marta Petreu, Livius Ciocărlie sau Dan C. Mihăilescu. Interesante sunt interpretările conceptului de postmodernism, pornindu-se de la cărțile lui Liviu Petrescu și Mircea Cărtărescu. Criticul constată o anume desincronizare între teorie și practica scriiturii:

La noi, prin postmodernism, s-a construit în primul rând, și nu s-a deconstruit, ca în Occident: s-au făurit identități, forme de viață, s-au legitimat licențe de comportament sau de expresie. S-a întîmplat așa, poate, și fiindcă noi am prins postmodernismul într-un moment istoric de construcție post-totalitară, și nu într-unul de trans-istoricitate dezabuzată, cum l-a prins civilizația occidentală.

Monografia consacrată lui Matei Călinescu (2003) pune accentul pe atipicitatea teoreticianului literaturii, provenită dintr-o „etică a distanței“. Demersul lui Ștefan Borbély pornește de la necesitatea „recontextualizării“ operei lui Matei Călinescu, prin „asimilarea unor grile specifice ideologice, politice sau mentalităților“. Criticul se opune tezei conform căreia artisticul ar fi fost, pentru teoreticianul literaturii strămutat peste ocean, o modalitate de expresie reprimată; acesta, artisticul, ar fi, mai degrabă, „o constantă purtată mereu în șine, cu epifanii specifice variabile“.

În *Thomas Mann și alte eseuri* (2005), autorul reface relieful preocupărilor sale de comparatistică, printr-o fuziune a fragmentarității și a spiritului sintetic. Atracția prozei lui Thomas Mann este precizată în mod explicit:

→

La Thomas Mann revin ori de cite ori simt nevoia de seninătate, fiindcă el m-a învățat – alături de Nietzsche, Hesse și alți histrioni geniali – să arunc de pe umeri toate povestirile, să fiu eu însumi, adică: să trăiesc viața la intensitatea ambiguă, responsabilă a ludicului.

Lectura pe care o întreprinde criticul prozei lui Thomas Mann este una aplicată, atentă la nuanțele textului, riguroasă, chiar dacă o anume înclinație spre disparitate își mai face simțită prezența. Cuplurile anti-nomice (burghez-artist), deghizările carnavalesce ale demonicului, pactul cu diavolul, conflictul dintre modernitatea raționalistă și premodernitatea irațională, dintre civilizație și barbarie sunt surprinse cu acuitate. Celelalte eseuri au un conținut dispart, vorbindu-ne despre tema morții la Hesse, despre imaginarul nocturn în vechea mitologie germană sau despre raporturile dintre creștinismul primitiv, tradiția iudaică și sincretismul mitologiei greco-romane.

Volumul *O carte pe săptămână* (Ed. Ideea Europeană, 2007) nu vrea să pară nici mai mult, dar nici mai puțin decât este. Autorul își asumă, de la bun început, condiția criticii foiletonice, care completează fericit vocația sa de comparatist și de eseu. Livius Ciocârlie, Matei Călinescu, Virgil Ierunca, Ion Ianoși, Ion Vlad, Paul Cornea, Adrian Marino – sunt câțiva dintre criticii și esești examinați în această carte, din-

tr-o perspectivă simpatetică, dar, în același timp, și echidistantă. Elanul constructiv și resortul empatic sunt cele două resurse ale scrisului lui Ștefan Borbély pe care volumul de față le pune în lumină. Spirit aplicat și metodic, autorul își trădează, în paginile sale foiletonice, și erudiția, o erudiție decomplexată, lipsită de ostentație. Atent la nuanțele textului pe care îl supune debaterii, criticul recurge adesea la instrumentele comparatismului, pentru a realiza racorduri rapide, dar necesare, între opere, epoci literare sau stiluri de creație, într-o manieră degajată, ce nu îngăduie abuzurile interpretative sau relaxările conceptuale. Între figurile critice pe care le urmărește autorul în cartea sa, cea a lui Livius Ciocârlie ocupă un loc privilegiat. Este deconstruit, în paginile acestei cărți, portretul cărturarului, cu fațetele sale multiple, cu proteismul reprezentărilor sale deconcertante. Relevant este și „patriotismul indirect” pe care îl ilustrează Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, prin intermediul paginilor lor, în care patosul acuzator se îmbină cu o limpede și fermă conștiință morală. Formulările, sintetice și plastice totodată, ale cronicarului reușesc să contureze, din linii ferme, sugestive, profilul unui autor, tiparul stilistic ce tutelează o anume personalitate artistică, dinamica și rezonanța unei scriituri. Comentariile la cărțile lui Ion Ianoși, comprehensive, fără însă a exclude unele observații critice, lectura atentă a căr-

ții lui Ion Vlad *Romanul universurilor crepusculare*, cu numeroasele racorduri de ordin comparatist, ca și celelalte cronici consacrate unor figuri de prim rang ale criticii literare românești ne pun în fața unui comentator abil, care știe să-și dozeze resursele, să argumenteze când și cum trebuie, într-un discurs critic deloc tern, dimpotrivă, alert și dezinhibat, străbătând cu voluptate teritorii diverse ale literaturii. Ștefan Borbély se orientează însă și spre figurile de anvergură ale literaturii noi. Cronicile sale consacrate unor autori mai tineri, precum Andrei Bodiș, Ioana Bot, Cristian Cheșuț, Florina Ilis sunt, la rândul lor, caracterizate de precizie a formulărilor și percutanță analitică. Criticul captează sensul iradiant al operelor, revelând totodată simțul construcției sau asumarea unei estetici implicite, acolo unde este cazul. Cartea lui Ștefan Borbély se încheie cu o *Addenda* ce conține o justificare a necesității conturării unei istorii politice a literaturii române. Rămâne să vedem cum va reuși să concretizeze, printr-o abordare proprie, Ștefan Borbély un astfel de proiect. *O carte pe săptămână* ilustrează din plin acea regie dialectică a distanțării și participării ce face parte din demersul cronicarului literar, „ființă marginală”, dar nu mai puțin responsabilă și dedicată vocației sale. ■

Către cititorii revistei *Apostrof*

Vă puteți abona la revista *Apostrof* direct la redacție. Pentru aceasta, vă rugăm să plătiți contravaloarea abonamentului, prin:

1. mandat poștal, pe adresa:
Torockay-Lukács Iosif
Fundația Culturală *Apostrof*
Cluj-Napoca, CP 1095, OP 1 Cluj, cod poștal 400750.

2. virament bancar, pe adresa:
Fundația Culturală *Apostrof*
Sediul: Cluj-Napoca, Str. I. C. Brătianu, nr. 22
Cod fiscal: 4868907
Cont bancar: RO68BRDE130SV07853701300 (lei)
Deschis la BRD-Groupe Société Générale, Sucursala Cluj.

Prețul abonamentului, pentru persoane fizice și biblioteci din România, este de:

- 12 lei pentru 3 luni,
- 24 lei pentru 6 luni,
- 48 lei pentru un an.

Prețul abonamentului include taxele poștale de expediere. Prețul abonamentului pentru cititorii din străinătate este de:

- 10 euro sau 13 USD pentru 3 luni,
- 20 euro sau 26 USD pentru 6 luni,
- 40 euro sau 52 USD pentru un an.

Prețul abonamentului include taxele poștale de expediere par avion.

Pentru persoanele juridice, abonamentul este de 500 de lei sau 120 de euro sau 165 USD pentru un an.

Prețul abonamentului include taxele poștale de expediere par avion.

Datele necesare pentru viramentul acestui abonament:

Fundația Culturală *Apostrof*
Sediul: Cluj-Napoca, Str. I. C. Brătianu, nr. 22
Cod fiscal: 4868907
Conturi bancare:
RO68BRDE130SV07853701300 (lei)
RO73BRDE130SV06534401300 (euro)
RO58BRDE130SV06674381300 (USD),
deschise la BRD-Groupe Société Générale, Sucursala Cluj, Bd. 21 Decembrie 1989, nr. 81-83,
SWIFT: BRDEROBU

Circulara Uniunii Scriitorilor din România

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor
5 iunie 2003

Cuprins

• CAFÉ APOSTROF			
• Festivitate la Uniunea Scriitorilor			2
• PUNCTE DE REPER			3
Despre un anumit fel de lene	Mircea Moț		4
• AVANGARDA RUSĂ			
Montaj sentimental (traducere și antologie de Leo Butnaru)	Aleksandr Arhanghelski		5
• CRONICA LITERARĂ			
Hai să vorbim!	Irina Petraș		6
• POEME			
Mâna. Alta; Aproape scrisoare apocrifa lui ferapont	Adriana Teodorescu Ovidiu Pecican		7 9
• CU OCHIUL LIBER			
Întoarcerea la roman (I)	Mihaela Ursa		8
Lecțiile critice ale memoriei	Constantina Raveca Buleu		17
Succesul ca blestem	Gelu Ionescu		20
Fascinația eseului	Iulian Boldea		21
• IN MEMORIAM			
La moartea lui Alain	Ion Mușlea		10
• DOSAR: MATEI CĂLINESCU			
Despărțirea	Ion Vianu		11
În dimineața de Sânziene...	Ștefan Borbély		12
Ore clujene	Sanda Cordoș		14
Reîntoarcerea scriitorului, reîntoarcerea personajului	Laura Pavel		16
• PROZĂ			
Luneta lui Ropa	Adrian Buzdugan		18

Editura Biblioteca Apostrof vă oferă următoarele cărți:

- MIRCEA ZACIU, **Jucătorul de rezervă**
poezie, 2000, 88 p. 5 lei
- ȘTEFAN BORBÉLY, **Despre Thomas Mann și alte eseuri**, 2005, 172 p. 20 lei
- MARTA PETREU, **Conversații cu...**, vol. II, 2006, 132 p. 20 lei
- RUXANDRA CESEREANU, MARTA PETREU, CORIN BRAGA, VIRGIL MIHAIU, OVIDIU PECICAN, ION VARTIC, **Sadovaia 302 bis**, 2006, 204 p. 20 lei
- EUGEN PAVEL, **Între filologie și bibliofilie**, 2007, 170 p. 20 lei
- IRINA PETRAȘ, **Teoria literaturii: Dicționar-antologie**, 2002, 288 p. 20 lei
- ȘTEFAN BORBÉLY, **Proza fantastică a lui Mircea Eliade**, 2003, 224 p. 20 lei
- Scriitorul și trupul său, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2007, 264 p. 8,75 lei
- Cele 10 porunci, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2007, 276 p. 8,75 lei
- NICOLAE BĂRNA, **Dumitru Țepeneag**, 2007, 304 p. 7 lei
- SF. ANSELM DIN CANTERBURY, **Monologion despre esența divinității**
traducere de ALEXANDER BAUMGARTEN, 1998, 162 p. 3,50 lei
- HENRY CORBIN, **Paradoxul monoteismului**
traducere de JANINA IANOȘI, 1997, 216 p. 4 lei
- ZAHARIA BOILĂ, **Amintiri și considerații asupra mișcării legionare**
prefață de LIVIA TITIENI BOILĂ, ediție îngrijită de MARTA PETREU și ANA CORNEA, notă asupra ediției de MARTA PETREU, 2002, 160 p. 10 lei
- ZAHARIA BOILĂ, **Memorii**, 2003, 256 p. 12 lei
- Procesul „țovarășului Camil”, ediție îngrijită de ION VARTIC, prefață de MIRCEA ZACIU, 1998, 96 p. 2 lei
- I. D. SÎRBU, **Scrisori către bunul Dumnezeu**
ediție îngrijită de ION VARTIC, 1998, 244 p. 5 lei
- LUDOVICA REBREANU, **Adio pină la a doua Venire: Epistolar matern**, ediție îngrijită, prefață și note de LIVIU MALUȚA, 1998, 288 p. 5 lei
- ARTHUR DAN, **Mituri căzute (Din jurnalul unui psihiatru): Aforisme**, prefețe de I. NEGOTĂSCU, ION VIANU, ALEXANDRU PALEOLOGU; ediție și notă asupra ediției de MARTA PETREU, 1999, 96 p. 3 lei
- DUMITRU ȚEPENEAG, **Destin cu popești. Șotroane** (în colaborare cu Editura Dacia), 2001, 144 p. 6,30 lei
- ALEXANDRU VONA, **Esmeralda**, fișă de dicționar de FLORIN MANOLESCU, desene de GABRIELA MELINESCU, 2003, 112 p. 7,50 lei
- OVIDIU PECICAN, **Trasee culturale Nord-Sud**, 2006, 228 p. 15 lei
- CĂLIN TEUȚIȘAN, **Textul în oglindă: Reflexii ale imaginarului eminescian**, 2006, 202 p. 15 lei
- PETRU POANTĂ, **Efectul „Echinoc” sau despre echilibru**, 2003, 176 p. 10 lei
- DORLI BLAGA, **Tatăl meu, Lucian Blaga**, 2004, 380 p. 20 lei
- GEORGE BANU, **Uitarea**, 2003, 80 p. 5 lei
- NORMAN MANEA, **Despre clovni**
eseuri, 1997, 230 p. 4 lei
- NORMAN MANEA, **Octombrie, ora opt**
proză, 1997, 186 p. 4 lei
- PHILIP ROTH, **Animal pe moarte**
roman, traducere de IRINA PETRAȘ, 2001, 132 p. 9,90 lei
- SANDA CORDOȘ, **Literatura între revoluție și reacțiune**, ediția a II-a, adăugită, 2002, 284 p. 15 lei
- LEV TOLSTOI, **Moartea lui Ivan Ilici**
traducere de JANINA IANOȘI, prefață de ION VARTIC, 2003, 96 p. 7,50 lei
- LUKÁCS JÓZSEF, **Povestea „orașului-comoară”: Scurtă istorie a Clujului și a monumentelor sale**, volum ilustrat cu fotografii de VÁRDAL LEVENTE, 2005, 146 p. 20 lei
- GEORGETA HORODINĂ, **Duminică seara**, 2006, 231 p. 20 lei
- ALEXANDRU VONA, **Să mai fiu o dată îndrăgostit**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2005, 188 p. 20 lei
- Colecția „**Scrinul negru**”
- Colecția „**Istoria filosofiei**”
- CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU, **F. W. Nietzsche: Viața și filosofia sa**, 2003, 128 p. 10 lei
- Colecția „**Poeme**”
- TRISTAN JANCO, **Memoriile Șoahului**, 2006, 84 p. 15 lei
- Cărți în coeditare cu Ed. Polirom (le puteți comanda la www.polirom.ro):
- ION VARTIC, **Bulgakov și secretul lui Koroviev: Interpretare figurală la Maestrul și Margareta**, ed. a II-a, adăugită, 2006, 160 p. 17,95 lei
- MATEI CĂLINESCU, **Mateiu I. Caragiale: recitiri**, ed. a II-a, 2007, 168 p. 19,95 lei
- ION VIANU, **Blestem și Bindecuvântare**, 2007, 182 p. 19,95 lei
- ION VIANU, **Investigații mateine**, 2008, 112 p. 19,50 lei
- MARTA PETREU, **Despre bolile filosofilor. Cioran**, 2008, 128 p. 19,90 lei

REDACȚIA:

MARTA PETREU
(redactor-șef)

LUKÁCS JÓZSEF
VIRGIL LEON
ANA SALOMIA CORNEA
IRINA PETRAȘ
Tehnoredactare:
FOGARASI EDITH

Vignetele revistei reprezintă
variațiuni grafice de Mihai Barbu
după desene de Franz Kafka.

ANA POP
(contabilitate)

EDITORI:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Culturală Apostrof

Revista apare cu sprijinul:

- Fondului Cultural Național
- Consiliului Local și al Primăriei Cluj-Napoca

ADRESA REDACȚIEI:

Cluj-Napoca
Str. I. C. Brătianu, nr. 22
cod 400079
Tel., fax: 0264/432.444
e-mail: apostrof@revista-apostrof.ro

Pentru corespondență:
Revista Apostrof, cp 1095, op 1,
Cluj-Napoca, 400750

• Revista APOSTROF figurează
în Lista-catalog a publicațiilor
interne, editată de RODIPET SA,
la poziția 4251.

Manuscrisele primite la redacție
nu se înapoiază.

ISSN 1220-3122
Revista este înregistrată la OSIM
cu nr. 45630/22.05.1996.

Revista APOSTROF este membră a
Asociației Revistelor, Imprimeriilor
și Editorilor Literare (ARIEL),
asociație cu statut juridic, recu-
noscută de Ministerul Culturii
și Cultelor.

Tiparul:
Centrul de Presă Reformat

Unică responsabilitate a re-
vistei *Apostrof* este de a găzdui
opiniile, oricât de diverse, ale
colaboratorilor noștri. Respon-
sabilitatea pentru conținutul fi-
ecărui text aparține, în exclu-
sivitate, autorului.

Apostrof

Puteți comanda orice carte la adresa: Cluj-Napoca, 400079, Str. I. C. Brătianu, nr. 22, tel. 0264/432.444 sau prin www.revista-apostrof.ro